

Kielipolitiikan vuosi 2023

Matti Räsänen

Kotimaisten kielten keskus

INSTITUTET FÖR DE INHEMSKA SPRÅKEN

Matti Räsänen: Kielipolitiikan vuosi 2023

Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 81

URN:ISBN 978-952-7359-21-1

ISSN 2323-3370

Taitto ja graafinen suunnittelu: Sara Ijäs

Sisällys

ALKUSANAT	1
SUOMEN KIELI	3
Vieraskielinen väestö keskittyy pääkaupunkiseudulle	3
Englanti Suomessa	5
Englannin asemaa selvitelty	5
Monikielistä sivistystä vai englanninkielisiä ratkaisuja? -selvitys	5
Aalto-yliopiston kielilinjauksista tehtyyn kanteluun ratkaisu	7
Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla -hanke	10
Kansalliskielibarometri 2023	12
Englanti herättää ristiriitaisia tunteita yrityksissä	13
Englannin käyttö vaihtelee alueittain Helsingissä	14
Englanninkielinen koulutus	15
Suomen ensimmäinen englanninkielinen AMK-koulutus 30 vuotta	15
Itä-Suomen yliopisto lisää englanninkielistä opetusta avoimessa yliopistossa	16
Vantaa lisää englanninkielistä koulutusta	17
Savon ammattiopisto alkaa järjestää kone- ja tuotantotekniikan opintoja englanniksi	18
Careeria hakee lupaa englanninkielisten koulutusten järjestämiseen	19
Tampere laajentaa perusopetuksen kielitarjontaa	20
Pitääkö opettajan viestiä vanhemmille englanniksi suomenkielisessä koulussa?	21
Kaunokirjallisuutta suomennetaan pääosin englannista	24
Job Fair Tampere	24
S2-teemoja	25
Work in Finland edistää työperäistä maahanmuuttoa	25
Tuleeko päiväkodin työntekijän osata suomea?	26
Kielitaito estää maahanmuuttajanaisten työllistymistä	27
Nostoja	28
Espoon kaupunginteatterista tuli &	28
Selkokieli kaipaa asiantuntijoita	29
Suomi tarvitsee tulkilain	29
Nelonen-kanavan ohjelmatekstityksen laatua parannettava	31
Duunikoutsi-sovellus valmentaa työelämään monella kielellä	31
Kielivaalikone	32
Vieraskielisten äänestysaktiivisuus laimeaa	33
Meta ja Google kahmivat median mainoseurot	33
Tampereen Mainio-neuvontapalvelu täytti 15 vuotta	34
RUOTSIN KIELI	36
Ruotsi koulutuksessa	36
Pohjoismainen koulu	36
Kokkolassa on järjestetty kaksikielistä opetusta jo 30 vuotta	37
Peruskoululaisten ruotsin kielen taito hälyttävän heikko	37
Kielikyöpy kiinnostaa Pietarsaareissa	40
Tornion kouluissa ruotsi muuta maata suosittumpaa	40
B1-ruotsia tunti lisää perusopetukseen	41
Tampereen ruotsinkielisestä koulusta loppuu tila	42
Kaksikielinen lääkärinkoulutus etenee Turussa	43
Ruotsalaisten opiskelijoiden määrä Suomessa kasvussa	43

Ruotsi työssä ja palveluissa	45
Suomenkieliset haluavat käyttää ruotsia työelämässä	45
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen ruotsinkieliset palvelut	45
HUSin nettiterapiaa nyt myös ruotsiksi	46
Kaksikielisiä hätäkeskuspäivystäjiä on liian vähän	47
Ruotsinkielinen rikostutkinta pulassa	48
Oikeuteen ei saatu kaksikielistä syyttäjää, epäillyt vapautettiin	49
Pääministerin ruotsi	50
SAAMEN KIELET	52
Saamelaisten parlamentaarinen työ 50 vuotta	52
Saamen kieliteko -palkinto Lapin hyvinvointialueelle	54
Saamen kielten etäopetuksessa 180 oppilasta	55
Saamelaiskäräjävaalit 2023	56
Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio jatkaa työtään	57
Koltansaamenkielinen elokuva Je'vida ensi-iltaan	59
Revontulten räppäri -elokuva palkittiin	61
Vastuullisen retkeilyn satukirja saameksi	62
Saamenkielisiä kauneimpia joululauluja lauletaan isoissa kaupungeissa	63
VIITTOMAKIELET	64
Viittomakielen tutkimus ja koulutus Jyväskylän yliopistossa täytti 30 vuotta	64
Hätäilmoitus viittomakielellä -kokeilu päättyi vuoden lopussa	65
Kela kokeili kirjoitustulkausta etäpalveluna	66
Kela aloitti vammaisten tulkkauksen hankinnan suunnittelun	67
Viittomakielinen etäpalveluohjaus	68
Demokratiatunnustus Kuopion kaupungille saavutettavuuden edistämisestä	69
Viitottu yksinäisyys	70
ROMANIKIELI	71
Romanikielen opetus Euroopassa	71
Selvityksen mukaan romanilapset tahtovat oppia omaa kieltään	73
Suomen romanipoliittinen ohjelma 2023–2030	75

Alkusanat

Kielipolitiikan vuosi 2023 luo silmäyksen suomen ja ruotsin kieleen, saamen kieliin, viittomakieliin ja romanikieleen. Julkaisu perustuu aiempien vuosien tapaan verkossa julkaistuu sähköiseen aineistoon. Tärkeitä lähteitä ovat verkkolehdet, uutiset, artikkelit, tiedotteet ja erilaiset julkishallinnon tekstit.

Katsauksen aiheet on valittu sitä silmällä pitäen, että ne konkretisoivat kielen käyttömahdollisuuksia yhteiskunnassamme. Teksti on tiivistä, mutta olen kuitenkin pyrkinyt välittämään kunkin asian pääkohdat lähdemateriaalista. Perinpohjaista kuvausta vuoden 2023 kielipolitiikan tapahtumista katsaus ei tavoittele.

Kielitoimiston sanakirjassa *uhka* tarkoittaa 'mahdollisesti toteutuvaa epämieluisaa, pelottavaa tai vahingollista seikkaa; vaaraa, pahaa, joka uhkaa tai jonka voi kuvitella uhkaavan jotakuta tai jotakin'. Rauhaton maailmantilanne on ohjannut siihen, että yhteiskuntamme varautuu uhkiin, tekee uhka-arvioita ja mallintaa uhkia. Varaudumme jotakin *mahdollisesti toteutuvaa* varten.

Uhkia sanotaan kohdistuvan myös kieliin. Puhetapa heijastellee osittain ajan henkeä, mutta sisältäneen myös totuuden siemeniä. Kansalliskieltemme asemasta on keskusteltu paljon viime vuosina. Suomi ja ruotsi ovat yhteiskunnan toimintaa ylläpitäviä kieliä. Itsestään selvää pitäisi olla, ettei niitä tarvitse erikseen suojella. Tosiasiassa kuitenkin sekä suomen että ruotsin käyttö on kaventunut, ja keskustelua on käyty toimista, joilla kehitystä voisi jarruttaa.

Kuvaavaa on, että tämänkin katsauksen suomen kieltä koskevan jakson sivumäärästä yli puolet liittyy Englantiin ja siitä puolet englannin kieleen koulutuksessa. Englannin ja suomen suhteista julkaistiin katsausvuonna kaksi selvitystä, joista toinen käsitteli englannin kielen asemaa korkeakouluissa. Oikeuskanslerinvirasto antoi ratkaisunsa kolmanteen Aalto-yliopiston kielilinjauksista tehtyyn kanteluun, joka kohdistui siihen, että opintojen kielenä Englanti on käytännössä syrjäyttänyt suomen.

Keväällä 2023 Kansallinen koulutuksen arviointikeskus julkaisi raportin B1-ruotsin osaamisesta perusopetuksen päättövaiheessa. Perusopetuksen päättäneiden ruotsin kielen taito ei riitä toisen asteen opintoihin. Yhdeksäsluokkalaisten ruotsin taidot vastaavat

kouluarvosanaa 6. Kaksi kolmasosaa sai kirjoitustaidoissa korkeintaan arvosanan 5.

Todellisuus on tietenkin havainnollistavia tunnuslukuja moniulotteisempi. Osaaminen on eriytynyt muun muassa alueellisesti, kouluittain ja oppilaan jatko-opintosuunnitelmien mukaan. Ruotsin kielikylypy on suosittua kaksikielisessä Pietarsaaressa. Tornion kouluissa ruotsin kieli kiinnostaa rajan toisella puolella hämmöttävien työmahdollisuuksien vuoksi. Tampereen ruotsinkielisestä koulusta loppuu tila, sillä kaupungin ruotsinkielisten ja kaksikielisten määrä on kasvanut suhteellisesti samaa tahtia kuin koko kaupungin väkiluku 2000-luvulla.

Ovatko kansalliskielemme siis uhattuina? Varaudummeko johonkin *mahdollisesti toteutuvaan* vai onko vahinko jo tapahtunut? Sekä että. Korkeakoulutuksessa kansalliskielet ovat vaaravyöhykkeessä. Yhteiskuntamme pitäisi pystyä nopeasti päättämään, minkälaisia *vaikuttavia toimia* koulutuksessa tarvitaan, jotta suomi ja ruotsi säilyvät yhteiskunnan toimintaa ylläpitävinä kielinä myös akateemisissa yhteyksissä.

Parhaimmat kiitokset tekstiä kommentoineille!

Joulukuussa 2024

Matti Räsänen

Suomen kieli

Vieraskielinen väestö keskittyy pääkaupunkiseudulle

Vieraskielisten määrä Suomessa kaksikymmenkertaistui vuosina 1990–2022. Vieraskielinen väestö keskittyy Uudellemaalle.¹ Vuoden 2022 alussa Helsingissä asui 114 100 vieraskielistä, ja vuoteen 2030 mennessä määrän ennustetaan kasvavan 154 700:aan. Espoon ja Vantaan yhteenlaskettu vieraskielisten asukkaiden määrä ylittää viidenneksellä Helsingin vieraskielisten määrän kuluvaan vuosikymmenen lopussa. Tiedot käyvät ilmi Helsingin kaupunginkanslian tilastojulkaisusta, jonka laativat Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit sekä Uudenmaan liitto.^{2,3}

Tilastojen perusteella nuoret aikuiset muuttavat eniten. Vuosina 2010–2022 keskimäärin 282 000 henkeä muutti vuosittain kunnasta toiseen, ja muuttajat ovat tyypillisesti alle 35-vuotiaita (72,5 prosenttia muuttajista). Suurin osa maahanmuuttajista on nuoria tai nuoria aikuisia, mikä selittää ryhmän huomattavan osuuden muuttotilastossa. Maan sisäistä muutttoa tarkasteltaessa havaitaan, että uussuomalaiset muuttavat muuta väestöä herkemmin pääkaupunkiseudulle.²

Väestötilastoissa on kiinnostava yksityiskohta: maahanmuutto kasvattaa Etelä-Pohjanmaan väkilukua. Maakuntaan on suuntautunut aiemmin kantaväestön sisäistä muutttoa. Yllättäen maahanmuutto on muovautumassa Seinäjoen väestönkasvun lähteeksi, ohi maan sisäisen muuttoliikkeen ja luonnollisen väenlisäyksen.³ Tällä hetkellä Seinäjoen asukkaista on vieraskielisiä 3,5 prosenttia, mutta tulevina vuosina osuus kasvaa noin 5 prosenttiin. Senkin jälkeen vieraskielisiä on vähiten Suomen kaupunkikeskuksien vertailussa.

¹ *Vieraskielinen* on tilastoinnissa käytetty termi, joka tarkoittaa muuta kieltä kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvaa.

² <https://www.hs.fi/talous/art-2000009964145.html>, 16.11.2023

³ <https://ilkkapohjalainen.fi/epari/maahanmuutosta-tulee-sein%C3%A4joen-suurin-v%C3%A4est%C3%B6nkasvun-l%C3%A4hde>, 30.8.2023

Maahanmuuton kasvuun on monta syytä. Työ tuo Seinäjoelle eri alojen ammattilaisia ja opiskelu kouluttautuvia. Venäjän hyökkäyssodan takia kaupunkiin on tullut ukrainalaisia pakolaisia, ja moni heistä on hakenut kotikuntaoikeutta Seinäjoelta.

Seinäjoki on lisännyt maahanmuuttajien palveluita. Lasten päivähoito ja koulunkäynti pyritään järjestämään kaikille. Eri oppilaitokset ovat lisänneet suomen kielen koulutusta. Lisäksi maahanmuuttajien työllisyyden hoitoa on parannettu ja maahanmuuttajien neuvontapisteen eli MONI-infon toiminta on vakinaistettu.

Englanti Suomessa

Englannin asemaa selvitelty

Monikielistä sivistystä vai englanninkielisiä ratkaisuja? -selvitys

Tiede- ja kulttuuriministeri **Petri Honkonen** (kesk.) asetti joulukuussa 2022 hankkeen, jossa selvitetään yliopiston kielivalintoja ja -tilannetta. Asiasta tiedotettiin tammikuussa 2023.^{4,5} Hankkeen selvityshenkilöksi nimitettiin **Janne Saarikivi** ja hankkeen avustajaksi **Jani Koskinen**. Selvityksen sisältö ja suositukset esiteltiin tiedotustilaisuudessa 20.3.2023, mutta varsinainen raportti *Monikielistä sivistystä vai englanninkielisiä ratkaisuja? : Selvitys yliopistojen kielivalinnoista* julkistettiin vasta katsausvuoden heinäkuussa.^{6,7} Sen teemat herättivät varsinkin Aalto-yliopiston kielivalintoihin liittyvää keskustelua.⁸

Englannin kielen käyttö laajentuu korkeakouluissa. Ulkomaisten opiskelijoiden ja ulkomaalaisen henkilökunnan määrä yliopistoissa on lisääntynyt, mitä on pidetty keskeisenä syynä siihen, että opetus ja koulutusohjelmat englanninkielistyvät. Usein myös suomenkielisiksi ilmoitetuissa koulutusohjelmissä käytetään opetuskielenä englantia. Lähes 90 prosenttia väitöskirjoista ja 40 prosenttia graduista kirjoitetaan englanniksi.

Selvitystä varten toteutettiin opiskelijakysely, johon saatiin 1 936 vastausta. Vastaajista 70 prosenttia oli Helsingin yliopistosta, Aalto-yliopistosta tai Tampereen yliopistosta, 30 prosenttia muista. Noin kolmanneksella vastaajista kansalliskielinen opintopolku oli katkennut kandidaatin- ja maisterintutkinnon taitteessa. Opintojen pääkieli oli vaihtunut suomesta tai ruotsista englanniksi kandidaatinopinnoista maisteriohjelmiin siirryttäessä. Aalto-yliopistossa englantia käytetään laajasti jo kandidaatinopinnoissa.

⁴ <https://okm.fi/-/selvityshenkilo-tarkastelee-kansalliskielten-asemaa-korkeakouluopetuksessa-ja-tieteellisessa-tutkimuksessa>, 12.1.2023

⁵ <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/selvityshenkilo-tarkastelee-kansalliskielten-asemaa-korkeakouluopetuksessa-ja-tieteellisessa-tutkimuksessa>, 12.1.2023

⁶ <https://yle.fi/a/74-20022971>, 20.3.2023

⁷ Saarikivi, J. – Koskinen, J. 2023. *Monikielistä sivistystä vai englanninkielisiä ratkaisuja? : Selvitys yliopistojen kielivalinnoista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2023:24. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-741-3>

⁸ <https://yle.fi/a/74-20023590>, 30.3.2023

Opiskelijakysely ilmensi tyytymättömyyttä tilanteeseen. 38 prosenttia suomenkielisistä ja 74 prosenttia ruotsinkielisistä vastaajista halusi enemmän kursseja äidinkielellään. Mikäli mahdollista, yli 80 prosenttia vastaajista haluaisi suorittaa kurssin äidinkielellään. Noin puolet vastaajista haluaisi kirjoittaa oppinäytetyönsä suomeksi (tai ruotsiksi), koska osaa sitä englantia paremmin. Saman verran oli niitä, joiden mielestä kielitaidolla ei ollut merkitystä. Avovastauksissa kritisoitiin liiallista englannin käyttöä yliopisto-opinnoista. Niissä moitittiin erityisesti kursseja, jotka pidetään eri kielellä kuin kurssikuvauksessa on mainittu ja joissa suomenkielinen opettaja luennoi suomalaisille englanniksi. Yli 70 prosenttia vastaajista arveli työllistyvänsä lähinnä Suomeen ja tarvitsevansa kansalliskieliä työssään.

Selvityksen keskeisten tulosten lista on yhdeksänkohtainen. Esitän tässä tulokset tiivistetysti (= alkuperäisessä tekstissä lihavoituna esitetyt tekstinkohdat):

1. Suomalaiset yliopistot ovat englanninkielistyneet merkittävästi Bolognan prosessin eli eurooppalaisen tutkintorakenteen synnyn ja uuden yliopistolain myötä.
2. Selvityksessä on käynyt ilmi monia epäselvyyksiä opintokokonaisuuksien kieliä koskien.
3. Monilla aloilla ei ole enää mahdollista jatkaa opintoja kansalliskielellä kandidivaiheen jälkeen, vaan maisteriopintojen kohdalla siirrytään englanninkieliseen opetukseen.
4. Yliopistolaissa määrätään yliopistojen opetuskieliksi suomi ja ruotsi, mutta yliopistojen rahoitusmallit eivät kannusta opettamaan tai julkaisemaan kansalliskielillä.
5. Henkilökunnan haastatteluissa ja opiskelijakyselyssä ilmenee tyytymättömyyttä vallitseviin kielikäytänteisiin.
6. Kieliolot yliopistoissa ovat paljolti säätelemättömät.
7. Oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen lausunnot oikeudesta opiskella kansalliskielillä eivät ole johtaneet muutokseen yliopistoissa, vaan englanninkielinen opetus on päinvastoin entisestään lisääntynyt.
8. Kansalliskielinen yliopisto-opetus maisteritasolla on jo tällä hetkellä monilla aloilla uhanalaista. Mikäli myös tulevat suuret kansainväliset opiskelijamäärät aiotaan kouluttaa nykyiseen tapaan lähes yksikielisissä englanninkielisissä ohjelmissa, uhkaa jopa enemmistö suomalaisista yliopistokursseista englanninkielistyä.
9. Suomalainen tiedejulkaiseminen on rahoituskriisissä avointen julkaisujen lisääntyä.

Suosituksia on muotoiltu niin ikään yhdeksän. Jokaisessa suosituksessa on täsmentäviä alakohtia (2–7 kappaletta). Esitän tässä kunkin kohdan kiteytyksen alkuperäisenä:

1. Opiskelijoiden ja opettajien kielelliset oikeudet ja velvollisuudet selvennettävä
2. Kansalliskielillä koulutettavien opiskelijoiden ja kansalliskielillä opettavien yliopistonopettajien määrän kirjaaminen tulossopimukseen tai yliopistolakiin
3. Kansainvälisesti rekrytoituille yliopistonopettajille velvollisuus opiskella kansalliskieliä ja tuettu mahdollisuus tehokkaaseen opiskeluun
4. Kansalliskielen pakollinen opiskelu kansainvälisille opiskelijoille; lukukausimaksuihin alennuksia kieltä hyvin hallitseville
5. Kansainvälisten opiskelijoiden rekrytoinnin painopiste alemmalle tasolle
6. Kansalliskielillä toimiminen OKM:n ja Suomen Akatemian rahoitusmalleihin
7. Kansalliskielinen viestintä tutkintorakenteisiin
8. Kielitietoisuus ja monikieliset käytänteet yliopistojen opintoihin
9. Kansalliskielisen tiedejulkaisemisen rakenteet kuntoon.

Aalto-yliopiston kielilinjauksista tehtyyn kanteluun ratkaisu

Aalto-yliopisto on korkeakouluistamme englanninkielisin.⁹ Lähes kaikki sen maisteriohjelmat ovat olleet englanninkielisiä vuoden 2013 tutkinonuudistuksesta alkaen, ja sen jälkeen englannin kieli on hivuttautunut vähitellen myös osaan kandidaattitason koulutusohjelmia. Aalto-yliopiston kielilinjauksista jätettiin kaksi kantelua heti tutkinonuudistuksen jälkeen vuonna 2013.

Kantelu vuonna 2021

Oikeuskanslerinvirastoon toimitettiin Aalto-yliopistoa koskeva kantelu myös vuonna 2021. Siinä kantelija kritisoi Aalto-yliopiston kauppätieteiden kandidaattiohjelman ja maisteriohjelman tutkintorakenteita ja opetussuunnitelmien kielivalintoja. Hänen mukaansa esimerkiksi rahoituksen oppiaineen opintoja ei ollut ollut käytännössä lainkaan tarjolla suomen tai ruotsin kielellä. Vaihtoehtoisiksi kaavailtuja kursseja ei ollut myöskään tarjottu kotimaisilla kielillä. Lisäksi opinnoista oli puuttunut määrittely siitä, voiko kirjalliset työt tehdä suomeksi kurssilla, jonka opetus on englanniksi.

⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 24
https://www.kotus.fi/files/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu ja sen perustelu

Apulaisoikeuskansleri antoi ratkaisunsa kanteluun katsausvuoden toukokuussa.^{10,11} Hän pyysi ratkaisuaan varten lausunnon opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Lausunnon mukaan – jotta kauppatieteiden kandidaatin ja maisterin tutkinnot olisivat suoritettavissa yliopistolain edellyttämällä tavalla – on opiskelijoilla oltava halutessaan mahdollisuus suorittaa molemmat opinnot niin, että pääosa opinnoista tarjotaan suomen kielellä. Muita kieliä voi käyttää täydentävästi. Yliopistolaki ei kuitenkaan suoraan edellytä, että kaikki tutkintoihin johtavat koulutusohjelmat ja niiden pääaineet tulisi olla suoritettavissa kokonaan tai pääosin suomeksi.

Apulaisoikeuskansleri pyysi ratkaisuaan varten kielivalintoja koskevan selvityksen myös Aalto-yliopistosta. Siitä ilmeni, että sekä kauppatieteellisellä että teknillisillä aloilla kandidaattivaiheen yhteiset perusopinnot järjestetään kotimaisilla kielillä. Valtaosa kandidaattivaiheen opetuksesta ja lähes koko maisterivaiheen opetus järjestetään kuitenkin englanniksi. Aalto-yliopiston kielilinjausten (2019) mukaan kotimaisilla kielillä kandidaatin ja maisterin tutkintoa suorittavalla tulee olla mahdollisuus suorittaa opintoja näillä kielillä myös maisterivaiheen tutkinnossa.¹² Yliopiston näkemyksen mukaan kieliperiaatteet toteutuvat hyvin kauppatieteellisissä maisteriohjelmissa, koska opiskelijoille on tarjolla sekä suomenkielinen maisteriohjelma että mahdollisuus suorittaa opintoja suomeksi englanninkielisissä ohjelmissa.

Apulaisoikeuskanslerin saamien tietojen mukaan maisterivaiheen kursseista opetetaan kauppatieteellisellä alalla suomeksi vain hiukan yli 5 prosenttia ja tekniikan alalla noin 10 prosenttia. Kauppatieteen maisterivaiheen suomenkielinen opetus suuntautuu lähinnä vapaavalintaisiin, pääainetta tukeviin yritys juridiikan tai tietotekniikan opintoihin. Pääainetta ei kuitenkaan voi opiskella suomeksi.

¹⁰ <https://oikeuskansleri.fi/-/aalto-yliopiston-kielilliset-linjaukset>, 5.5.2023

¹¹ https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/145162814/julkaistu_ratkaisu_aalto_yliopiston_kielelliset_linjaukset_OKV_2967_10_2021.pdf/6688957c-16fe-5db3-4637-df5d545eb080/julkaistu_ratkaisu_aalto_yliopiston_kielelliset_linjaukset_OKV_2967_10_2021.pdf?t=1683535154978, 5.5.2023

¹² <https://www.aalto.fi/fi/aalto-kasikirja/aalto-yliopiston-kielilliset-linjaukset>, 20.4.2019

Täydentävänä ei voi pitää englannin käyttöä myöskään kauppatieteen kandidaattiopinnoissa, sillä suomenkielisen kandidaattiohjelman kursseista ainoastaan noin 40 prosenttia opetetaan suomeksi. Teknisellä alalla tilanne on hieman parempi, mutta sekään ei apulaisoikeuskanslerin mukaan vastaa mitenkään sitä lähtökohtaa, että vieraskielinen opetus täydentäisi suomenkielistä.

Apulaisoikeuskanslerin mukaan Aalto-yliopiston antamasta selvityksestä voi päätellä, että kielelliset oikeudet toteutuvat vain näennäisesti ja opetuksen kielitilanne on yliopistolain vastainen. Englanninkielinen opetus on kauppatieteellisen ja teknillisen alan maisterikoulutuksessa tosiasiaa syrjäyttänyt suomen kielen ja muuttunut pääasialliseksi opetuskieleksi myös kandidaattiopinnoissa.

Yliopistolain määrittämän harkintavallan rajat ylitetään, jos englannin kielen käyttö syrjäyttää suomen aseman opetus- ja tutkintokielenä. Selvitysten perusteella Aalto-yliopistossa on käynyt näin. Opiskelijoilla on oltava halutessaan mahdollisuus suorittaa sekä kandidaatin että maisterin tutkinnot niin, että pääosa opetuksesta on tarjolla suomen kielellä. Suomea on käytettävä pääasiallisena opetus- ja tutkintokielenä ja muita kieliä voi käyttää ainoastaan täydentävästi. Muiden kielten käyttö ei saa olla niin laajaa, että suomen kielen asema opetus- ja tutkintokielenä syrjäytyy.

Aalto-yliopistoon uudet opetus- ja tutkintokielenlinjaukset

Keväällä 2023 Aalto-yliopiston vararehtori **Petri Suomala** perusteli englanninkielistä opetusta niin, että Aallon toimintaympäristö on kansainvälinen.¹³ Koulutus voi johtaa kansainväliseen työuraan tai työskentelyyn kansainvälisessä yrityksessä Suomessa. Hänen mukaansa suomalaiset nuoret osaavat englantia varsin hyvin.

Kesän 2023 aikana Aalto-yliopistossa käytiin yhteisöllistä keskustelua asiasta ja syksyn kynnyksellä Aalto-yliopisto ilmoitti, että se laatii opetuksensa uudet kieliperiaatteet vuoden 2023 loppuun mennessä.¹⁴ Aalto-yliopiston akateemisten asiain komitea

¹³ <https://yle.fi/a/74-20022638>, 20.3.2023

¹⁴ <https://yle.fi/a/74-20047694>, 31.8.2023

julkaisi uudet opetus- ja tutkintokieliinjaukset marraskuussa 2023.¹⁵ Ne tulivat voimaan vuoden 2024 alussa.

Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla -hanke

Joulukuussa 2021 julkaistussa kansalliskielistrategiassa esitettiin toimenpide, jonka mukaisesti englannin kielen käyttöä yhteiskunnassamme tuli selvittää. Vuonna 2022 oikeusministeriö käynnisti valioneuvoston rahoittaman selvityshankkeen, jonka toteuttajaksi valittiin Itä-Suomen yliopiston vetämä tutkijaryhmä (*Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla* -hanke, toimikausi 1.8.2022–30.9.2023).¹⁶

Hankkeen loppuraportti julkaistiin marraskuussa 2023.^{17,18,19} Sen tulosten mukaan merkkejä kansalliskielten käytön vähenemisestä on hyvin vähän. Englannilla on tärkeä merkitys joillakin yhteiskunnan osa-alueilla ja sen käytön rajoittaminen voisi aiheuttaa merkittävää haittaa kansainväliselle yhteistyölle sekä vaikeuttaa työvoiman (kansainvälisten osaajien) ja opiskelijoiden tuloa Suomeen.

Uhkaako englannin kieli suomen asemaa? Hankkeen johtajan **Mikko Laitisen** mukaan korkeakoulut ovat vaaravyöhykkeessä.²⁰ Yleisesti tarkasteltuna englannin kieli ei uhkaa suomea, mutta toisaalta englannin muuttunut asema on otettava huomioon yhteiskunnan eri lohkoilla, muun muassa päätöksenteossa. Tutkimuksen keskeiset havainnot kiteytettiin raportissa seuraavasti:

1. Suomi on selkeästi maan pääkieli ja vastaajille on tärkeää säilyttää tämä asiantila.
2. Englanti on yksi monikielisen Suomen keskeisistä kielistä, mutta sen rooli ja merkitys vaihtelee huomattavasti eri aloilla, tehtävissä ja tilanteissa.

¹⁵ <https://www.aalto.fi/fi/hakemukset-ohjeet-ja-saannot/opetus-ja-tutkintokieliinjaukset>, 21.11.2023

¹⁶ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 9:

https://www.kotus.fi/files/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

¹⁷ Laitinen, M. – Leppänen, S. – Rautionaho, P. – Backman, S. 2023. *Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla. Kohti joustavaa monikielisyyttä*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:59.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-055-4>

¹⁸ *Uhkaako englannin kieli kansalliskieltemme asemaa?* (Hyvä kysymys -podcast, 3.11.2023) <https://tietokayttoon.fi/-/uhkaako-englannin-kieli-kansalliskieltemme-asemaa->

¹⁹ *Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla*. Policy Brief 2023:38. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja 38/2023

²⁰ <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009586139.html>, 18.5.2023

3. Englannilla on tärkeä merkitys joillakin yhteiskunnan osa-alueilla. Kyselytulosten mukaan englannin käytön rajoittaminen voisi aiheuttaa merkittävää haittaa kansainväliselle yhteistyölle sekä vaikeuttaa kansainvälisten osaajien, työvoiman ja opiskelijoiden saamista ja kotoutumisesta Suomeen.
4. Englannin käytön vastustaminen tai kieltäminen niissä tilanteissa, joissa osallistujilla ei ole muuta yhteistä kieltä, ei ole tämän tutkimuksen tulosten valossa perusteltua. Joustava monikielisyys saa tutkimuksessa kannatusta kaikilla tutkituilla aloilla.
5. Englannin kielen asemasta monikielistyvässä Suomessa on tärkeää keskustella kiihottomasti, ja arvioitaessa sen tehtäviä ja tarpeellisuutta on erityisen tärkeää hyödyntää systemaattista tutkimustietoa.

Kuinka tästä eteenpäin? Raportin mukaan Suomi on monikulttuurinen ja -kielinen maa, jossa englannin kielellä on merkittävä rooli kansalliskielten rinnalla. Tutkijaryhmä toteaa tämän käyneen ilmeiseksi sekä nyt valmistuneessa tutkimuksessa että viimeisten yli kahden vuosikymmenen ajan tehdyssä perustutkimuksessa. Näistä lähtökohdista tutkijaryhmä laati kymmenen toimenpide-ehdotusta:

1. Englannin muuttunut asema on otettava huomioon päätöksenteossa.
2. Laaja vieraiden kielten varanto on turvattava tulevaisuudessa.
3. Kotimaisten kielten omaksumiseen kannustavia yhteiskunnan rakenteita on tuettava.
4. Kielellisten kuplien syntymistä on vältettävä.
5. Kielten valintaan liittyvät kysymykset on nähtävä laajempänä osana organisaatioiden ja yhteisöjen rakenteita.
6. On varmistettava tehokas ja systemaattinen kielivalintojen seuranta.
7. Monikielisten korkeakoulujen toimintaedellytykset on turvattava.
8. Monikielisen Suomen joustavia kieliasepteita on tuettava.
9. Kielitietoisuuden vahvistamista osana organisaatioiden normaalia strategista suunnittelua on tuettava.
10. Tulevaisuudessa on osattava paremmin hyödyntää parhaita kokemuksia ja käytänteitä monikielisessä Suomessa.

Helsingin Sanomat tarkasteli raporttia varsin kriittisesti. Sen mukaan tutkimus englannin ja kotimaisten kielten rinnakkaiselosta vetää paikoin rajusti mutkia suoriksi.²¹ Raportissa nostetaan esille joustava

²¹ <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009971619.html>, 22.11.2023

monikielisyys. Ehdotukset kielten sujuvaan rinnakkaiseloon jäävät hieman ympärilyöreiksi ja ovat kovin tutun kuuloisia: maahan tuleville pitää taata laadukkaita kielipalveluja, kielikuplia ei pidä päästää syntymään eikä suomea vasta opettelevien kanssa tule vaihtaa keskustelukieltä englanniksi turhan nopeasti. Lehden mukaan tutkijaryhmä ei myöskään osaa aivan tarkalleen päättää, mitä mieltä se on englannin asemasta Suomessa.

Mainittakoon tässä yhteydessä myös toinen suomen kieltä koskeva, kansalliskielistrategiaan (2021) perustuva hanke. Syksyllä 2022 oikeusministeriö asetti **Tiina Onikki-Rantajääskön** selvityshenkilöksi laatimaan suomen kielen tilaa ja kielipoliittisia tavoitteita kuvaavan selvityksen (1.11.2022–30.4.2024). Laaja selvitys julkaistaan vuonna 2024.

Kansalliskielibarometri 2023

Katsausvuoden joulukuussa Oma kieli -yhdistys julkaisi tutkimuslaitos Kantar Publicin kanssa *Kansalliskielibarometri 2023* -tutkimuksen.^{22,23} Siinä selvitettiin kansalaisten näkemyksiä kansalliskielten asemasta yhteiskunnassamme ja kieliasteita englannin kieltä kohtaan. Barometri julkaistaan kolmessa osassa. Tässä käsitellään joulukuussa 2023 julkaistua ensimmäistä osaa (*Kansalliskielet ja englanti – Kyselytutkimus kansalliskielten arvosta ja merkityksestä sekä englannin kielen asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa*).

Barometrissa haluttiin selvittää kansalaisten asennoitumista suomen ja ruotsin käyttöön yhteiskunnassamme. Kuinka tärkeäksi kansalaiset hahmottavat kansalliskielten käytön koulutuksessa, työelämässä, julkisissa palveluissa ja yhteiskunnallisessa toiminnassa? Tutkimustulosten perusteella suomen ja ruotsin osaamista pidetään tärkeänä ja niiden asema tahdotaan pitää vakaana:²⁴

1. Suomalaiset pitävät suomen tai ruotsin kielen osaamista oleellisena osana suomalaisuutta ja haluavat, että suomalainen yhteiskunta toimii ensisijaisesti suomeksi ja ruotsiksi. Suomalaisista 85 % pitää

²² <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000010018675.html>, 4.12.2023

²³ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70067164/kansalliskielibarometri-2023-suomalaiset-arvostavat-kansalliskielia-suomalaisen-yhteiskunnan-yhteisina-kielina?lang=fi>, 4.12.2023

²⁴ <https://omakieli.fi/kansalliskielibarometri-2023/>, 3.12.2023

tärkeänä, että kaikki suomalaiset ja Suomessa pysyvästi asuvat osaavat suomea tai ruotsia.

2. Suurin osa suomalaisista kannattaa kansalliskielten aseman vahvistamista. 72 % suomalaisista uskoo, että koulutuksen laatu yliopistoissa ja korkeakouluissa laskee, jos opetuskielenä käytetään enemmistölle vierasta kieltä. 85 % suomalaisista haluaa yritysten käyttävän ensisijaisesti suomea tai ruotsia kuluttajille tarjottavissa palveluissa.
3. Suomalaiset uskovat, että maahanmuuttajien suomen tai ruotsin kielen oppiminen hidastuu merkittävästi, mikäli julkiset palvelut tarjotaan kattavasti englanninkielisinä. Tätä mieltä on 72 % vastaajista.
4. Suomalaiset ajattelevat lähes yksimielisesti, että suomen tai ruotsin kielen oppiminen edistää kotoutumista – 91 % on tätä mieltä. Kansalliskielten puhujilla on tässä myös tärkeä rooli: selkeä enemmistö eli 67 % vastaajista on sitä mieltä, että maahanmuuttaneiden kanssa tulisi pyrkiä puhumaan ensisijaisesti suomea tai ruotsia.
5. Suomalaisten suuri enemmistö iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta, koulutuksesta ja puoluekannasta riippumatta asettuu vastauksissaan tukemaan kansalliskieliä yhteisinä kielinämme ja vastustaa englannin kielen nostamista yleiseksi käyttökieleksi Suomessa. Esimerkiksi 70 % on sitä mieltä, että Suomesta ei pitäisi luoda kuvaa maana, jossa voi elää englanniksi.

Englanti herättää ristiriitaisia tuntemuksia yrityksissä

Kesällä 2023 Turun kauppakamari teki jäsenyrityksilleen kyselyn siitä, millä kielillä varsinaissuomalaisissa yrityksissä työskennellään.^{25,26,27,28,29,30} Kysely oli ensimmäinen laatuaan, ja sen tarkoituksena oli selvittää paitsi suomen, ruotsin ja englannin käyttöä yrityksissä myös yritysten valmiuksia vieraskielisten työntekijöiden palkkaamiseen. Kyselyyn vastasi 172 jäsenyritystä.

²⁵ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70004880/kysely-valtaosassa-varsinaissuomalaisista-yrityksissa-voi-tyoskennella-vieraalla-kielilla-?publisherId=26486922>, 23.8.2023

²⁶ <https://www.ts.fi/uutiset/6080533>, 23.8.2023

²⁷ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70046101/tinkivaraa-kielitaitovaatimuksiin-harkittava-varsinaissuomalaiset-yritykset-valmiita-rekrytoimaan-kansainvalisia-osaajia?lang=fi>, 27.10.2023

²⁸ <https://aamuset.fi/artikkeli/6143393>, 27.10.2023

²⁹ <https://www.ts.fi/uutiset/6143743>, 27.10.2023

³⁰ <https://yle.fi/a/74-20046488>, 23.8.2023

Kyselyn tulosten mukaan 29 prosentissa varsinaissuomalaisista yrityksistä työskennellään muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä. Varsinaissuomalaiset yritykset ovat myös valmiita rekrytoimaan kansainvälisiä osaajia. Lähes kaksi kolmasosaa (63 %) yrityksistä oli harkinnut tai voisi harkita kansainvälisen osaajan rekrytoimista tai palkkaamista vuokratyösuhteeseen. Enemmistöä yrityksistä kuitenkin mietityttää, kuinka työyhteisö toimisi monikielisenä ja -kulttuurisena. Vieraskielisten työntekijöiden palkkaaminen korreloi yrityksen vahvempien tulevaisuusnäkökymien kanssa.

Noin 60 prosenttia yritysten edustajista kertoi, ettei ole voinut rekrytoida kansainvälisiä osaajia sen tähden, että työssä vaaditaan äidinkielen tasoista suomen kielen taitoa. Lähes kolmasosa (29 %) vastaajista arvioi, ettei yrityksellä ole mahdollisuuksia tarjota kielikoulutusta kansainväliselle osaajalle. Neljäsosa mainitsi, ettei englannin kielen käyttäminen tunnu luontevalta työyhteisössä.

Yritykset esittivät toiveen, että suomen kielen koulutusta lisätään pikaisesti kaikille kansainvälisille opiskelijoille ja maahantulijoille. Tulisi myös harkita, voisiko joissain tehtävissä joustaa kielitaitovaatimuksista varsinkin silloin, jos suomenkielisiä työntekijöitä ei ole saatavilla. Lähes puolet (48 %) vastaajista piti kokemusta kansainvälisen osaajan rekrytoinnista positiivisena tai erittäin positiivisena.

Englannin käyttö vaihtelee alueittain Helsingissä

Englannin kielen asemaa ja käytön laajuutta Suomessa kuvataan monesti yksioikoisesti ja yleistävästi: englantia käytetään enemmän ja laajemmin kaupungeissa kuin maalla, nuoret käyttävät englantia muuta väestöä enemmän, palvelut englanninkielistyvät suomen kielen kustannuksella jne. Todellisuus lienee monisäikeisempi.

Tuomo Hiippala tutkimusryhmineen selvitti Helsingin monikielisyyttä ja asukkaiden suhtautumista monikielisyyteen kolmessa kaupunginosassa: keskustassa, Itäkeskuksessa ja Pihlajamäessä.^{31,32} Tutkimustulosten mukaan suhtautuminen suomeen, englantiin ja muihin kieliin vaihtelee Helsingissä alueittain.

³¹ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70035524/suhtautuminen-suomeen-englantiin-ja-muihin-kieliin-vaihtelee-alueittain-helsingissa?lang=fi>, 9.10.2023

³² Pienimäki H.-M. – Väisänen T. – Hiippala T. 2023. *Making sense of linguistic diversity in Helsinki, Finland: The timespace of affects in the linguistic landscape*. Journal of Sociolinguistics. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/josl.12633>

Helsingin kielitilannetta kuvataan usein ydinkeskustan näkökulmasta ja pääkaupungin monikielisyyttä tarkastellaan englannin aseman kautta. Englannin yleistymisen palvelukielenä koskee ennen kaikkea Helsingin keskustaa. Itäkeskuksessa ja Pihlajamäessä olennaisempaa on suhtautuminen ihmisten erilaisiin taustoihin. Monikielisisä ja -kulttuurisissa lähiöissä yhteinen kieli on tavallisesti suomi.

Tutkimuksessa tehdyt havainnot ja haastateltavien näkemykset alueen kielistä tiivistyivät voimakkaasti englannin kielen asemaan keskustassa. Keskustasta on rakentunut englannin kieltä suosiva kaupallinen tila, jossa turistien ja ulkomaalaisten on vaivatonta toimia. Englannin käyttäminen aiheutti myös tuohtumusta ja huolta suomen kielen asemasta sekä suomenkielisen palvelun tarjonnasta alueella. Erityisesti ravintoloiden englanninkielinen palvelu ja ruokalistoissa käytetyt englanninkieliset ilmaukset mainittiin kielteisinä asioina keskustassa.

Helsingin keskustan palveluita käytetään paljon, ja suomenkieliset palvelut ovat kaupunkilaisille tärkeitä. Tämä tulee esille myös kansalaismielipiteessä. Mielipidekirjoituksessa kysytään, miksi englantia halutaan tunkea joka paikkaan: ”Voisitteko te Helsingin kantakaupungin ja kauppakeskusten kauppiaat, ravintoloitsijat ja muut liikkeenharjoittajat kertoa, miksi yritätte niin innokkaasti korvata suomen kieltä englannilla?”³³ Kirjoittaja haluaa omassa maassaan kaikki tarvitsemansa palvelut suomeksi.

Englanninkielinen koulutus

Suomen ensimmäinen englanninkielinen AMK-koulutus 30 vuotta

Vuonna 1991 perustettiin yksityinen, palvelualojen koulutusta tarjoava Haaga Instituutti.³⁴ Se hyväksyttiin ensimmäisten joukossa ammattikorkeakoulukokeiluun: instituutti sai hotelli-, ravintola- ja matkailualan koulutusta tarjoavan väliaikaisen ammattikorkeakoulun aseman syksyllä 1991. Instituutista tuli ammattikorkeakoulu vuoden 1996 elokuussa. Vuoden 2007 alussa Haaga-instituutin ammattikorkeakoulu ja Helsingin Liiketalouden

³³ <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009397444.html>, 26.2.2023

³⁴ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70064192/suomen-ensimmainen-englanninkielinen-amk-koulutus-30-vuotta-haaga-helian-restonomikoulutus-viettaa-juhluvuotta?lang=fi>, 28.11.2023

ammattikorkeakoulu (Helia) yhdistyivät ja syntyi Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

Nykyään Haaga-Helia on Suomen toiseksi suurin ammattikorkeakoulu. Se järjestää opetusta suomeksi ja englanniksi. Ammattikorkeakouluopetus sivuutti merkkipaalun vuonna 2023, kun sen englanninkielinen restonomikoulutus täytti 30 vuotta. Historiallisen asiasta tekee se, että kyseessä on Suomen ensimmäinen englanninkielinen AMK-koulutusohjelma.

Majoitus-, ravintola- ja matkailualalla englanninkielistä koulutusta pidetään tärkeänä alan kansainvälisyyden vuoksi. Alaan liittyvä tutkimus ja muu tieto julkaistaan ensisijaisesti englanniksi. Englanninkieliset opinnot valmistavat ammattilaisia työskentelyyn ulkomailla.

Asiakaspalvelussa tarvitaan englannin kielen taitoa, mutta toisaalta myös muista kielistä on hyötyä. Restonomiopiskelijoille on tarjottu kansainvälisiä vaihto-opiskelumahdollisuuksia useisiin maihin jo vuodesta 1993 lähtien. Opiskelijat saavat työskentelyyn uusia näkökulmia muissa kieliympäristöissä tapahtuvassa työharjoittelussa. Restonomeja koulutetaan tällä hetkellä kuudessa englanninkielisessä koulutusohjelmassa:

- Bachelor of Hospitality Management 1993–2023
- Degree Programme in Hotel, Restaurant and Tourism Management 1993–2015
- Degree Programme in Hotel, Restaurant and Tourism Management (monimuotokoulutus) 2009–2013
- Degree Programme in Experience and Wellness Management 2009–2013
- Degree Programme in Hospitality, Tourism and Tourism Experience Management 2015–2022
- Degree Programme in Hospitality and Tourism Experience Management 2022.

[Itä-Suomen yliopisto lisää englanninkielistä opetusta avoimessa yliopistossa](#)

Englanninkielisten opintojen ja koulutusohjelmien määrä korkeakoulutuksessa lisääntyy tasaista tahtia. Sama suuntaus näkyy myös avoimessa koulutuksessa, muun muassa Itä-Suomen yliopiston avoimessa yliopistossa. Se järjesti katsausvuoden syksyllä jo 100

englanninkielistä opintojaksoa.^{35,36} Englanninkielisiä opintoja voi suorittaa muun muassa kasvatustieteissä, kauppatieteissä, yhteiskuntatieteissä ja terveystieteissä.

Englanninkielistä koulutusta on tarkoitus lisätä entisestään. Syyksi mainitaan väestön kansainvälistyminen, maahanmuutto ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan. Suomeen sotaa paenneille ukrainalaisille on tarjottu tukitoimina englanninkielistä opetusta useissa avoimissa yliopistoissa. Maassamme asuu entistä enemmän ihmisiä, jotka ovat käyneet koulunsa muualla ja muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä.

Avoimen yliopiston mukaan englanninkielinen opetus soveltuu täydentämään myös suomenkielisten opiskelijoiden osaamista. Kun opiskelija harjaantuu ammatilliseen englantiin, osaaminen ja työelämävalmiudet paranevat. Avoimia opintoja järjestetään runsaasti verkossa ja monimuoto-opetuksena, mikä helpottaa niihin osallistumista erilaisissa elämäntilanteissa ja paikasta riippumatta.

Vantaa lisää englanninkielistä koulutusta

Vantaa lisää englanninkielistä koulutusta sekä perusopetuksessa että toisella asteella.³⁷ Kaupunki aikoo rakentaa englanninkielisen opetuksen keskittymän Muuran alueelle Veromiehen kaupunginosaan.³⁸ Miksi juuri sinne? Alue sijaitsee liikenteen solmukohdassa, minkä vuoksi oppilaiden koulumatka taittuu sujuvasti. Opetuksen keskittäminen helpottaa myös opettajien rekrytointia, sillä kouluille yhteisiä opettajia voidaan palkata niihin oppiaineisiin, joissa opetustuntimäärät ovat pieniä. Uuteen englanninkieliseen koulukokonaisuuteen on arvioitu tarvittavan kaikkiaan 46 työntekijää.

Vantaalla toimii tällä hetkellä kaksi englanninkielistä päiväkotia. Kartanonkoskella sijaitsee Yes-päiväkoti ja Viertolassa Pilke Pohjantähti. Uuden alueen 168-paikkaiseen päiväkotiin perustetaan neljä englanninkielistä ryhmää, eli paikkoja tulee merkittävästi lisää.

Vantaalla toimii tällä hetkellä neljä englanninkielistä opetusta tarjoavaa koulua: Vantaan kansainvälinen koulu, Kaivokselan koulu, Rekolanmäen koulu ja Tikkurilan lukio. Muuran alueen peruskouluun

³⁵ <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/ita-suomen-yliopisto-panostaa-avoimen-yliopiston-englanninkieliseen-opintotarjontaan>, 22.8.2023

³⁶ <https://www.uef.fi/en/open-university>

³⁷ <https://paatokset.vantaa.fi/ktwebscr/files/show?doctype=3&docid=2787331#1>

³⁸ <https://www.vantaansanomien.fi/paikalliset/6166328>, 29.8.2023

on suunnitteilla kaksi englanninkielisiä luokkaa kutakin luokkastetta kohti. Osa Aviapoliksen lukion aloituspaikoista varataan englanninkieliselle opetukselle. Ammattiopisto Variassa voi suorittaa tällä hetkellä joitain tutkintoja englanniksi. Englanninkielisiä opintoja aiotaan laajentaa myös ammatillisessa koulutuksessa. Englanninkielisten koulutuspaikkojen vähyyttä toisen asteen koulutuksessa pidetään tällä hetkellä koulutuksen pullonkaulana.

Vantaalle ei haluta eliittikouluja. Kaupunki tiedottaa koulutuksesta monikielisesti, niin että erilaiset perheet voivat hakea lapsilleen englanninkielistä koulupaikkaa. Oppilaat valitaan pääsykokeella, jossa mitataan oppilaan kielellisiä valmiuksia. Vantaalla asuvat ovat etusijalla valinnoissa.

Vantaa rakentaa katkeamatonta englanninkielistä koulutuspolkua: englanninkielistä koulutusta järjestetään varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Kunnallisen englanninkielisen opetuksen ohella selvitetään kansainvälisten IB-opintojen lisäämistä Vantaalle. Tällä hetkellä IB-tutkinnon voi suorittaa Tikkurilan lukiossa.

Englanninkielistä koulutusta lisätään suuren kysynnän vuoksi. Hakijoita on paljon, eivätkä kaikki saa opiskelupaikkaa. Englanninkielistä opetusta tarvitsevat erityisesti ulkomailta muuttavat perheet, joiden vanhemmat tulevat Suomeen töihin lyhyeksi aikaa, ehkä vain vuodeksi tai pariaksi. Näiden perheiden lapset osallistuvat tätä nykyä peruskoulun valmistavaan opetukseen. Siinä lapset opiskelevat pääosin suomea, minkä tähden muiden kouluaineiden opinnot eivät edisty. Tämä voi kostautua, kun lapset jatkavat opintojaan toisessa maassa.

[Savon ammattiopisto alkaa järjestää kone- ja tuotantotekniikan opintoja englanniksi](#)

Savon ammattiopisto alkaa järjestää englanninkielistä kone- ja tuotantotekniikan perustutkinto-opetusta tammikuusta 2024 alkaen.³⁹ Opintolinjalta valmistuu levyseppähitsaajia, koneistajia ja koneasentajia. Englanninkielinen tutkintokoulutus on luvanvaraista; luvan myöntää opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetuksen järjestäjä

³⁹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/savon-ammattiopisto-sai-kone-ja-tuotantotekniikan-perustutkintoon-tutkinnonanto-oikeuden-englanniksi.html>, 21.2.2023

vastaa maahanmuuttaneiden kieli- ja kulttuuriosaamisen, kotouttamisen ja työllistymisen edellytyksistä.

Tutkintoon kuuluu ammatillisten aineiden lisäksi suomen kielen opintoja. Koulutuksen järjestäjä huolehtii siitä, että maahanmuuttaneet opiskelijat harjoittavat myös suomen kielen taitoaan. Suomi toisena kielenä -opintoihin (S2) voi paneutua muun muassa opiskeluvalmiuksia tukevissa opinnoissa (treeniopinnot) sekä erilaisissa työpajoissa ja yksilöllisessä kielenopetuksessa. Maahanmuuttajaohjaajat tukevat opiskelijoita läpi opintojen.

Careeria hakee lupaa englanninkielisten koulutusten järjestämiseen

Ammatillista koulutusta tarjoava Careeria haki opetus- ja kulttuuriministeriöltä englanninkielisten koulutusten järjestämislupaa katsausvuoden helmikuussa (Careeria on Porvoon, Sipoon, Loviisan, Askolan ja Lapinjärven omistama ammatillinen oppilaitos).⁴⁰ Se toimii parillakymmenellä koulutusalaalla, ja sen tutkintovalikoimaan kuuluu yli 80 perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoa. Oppilaitoksen toiminta-alueena on Itä-Uusimaa ja pääkaupunkiseutu.

Careeria on järjestänyt aiemmin liiketoiminnan perustutkintokoulutusta englanniksi (Vocational Qualification in Business), ja nyt englanninkielistä opetusta laajennetaan. Oppilaitos on selvittänyt ammatillisen koulutuksen tarvetta ja opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksia sekä kartoittanut työvoimapulasta kärsiviä aloja. Näitä ovat matkailu- ja ruoka-ala sekä puhtaus- ja kiinteistöala. Englanninkielisiä koulutuksia pidetään yhtenä ratkaisuna työvoimapulaan. Lupaa anotaan englanninkielisen koulutuksen järjestämiseksi seuraavissa tutkinnoissa (suomen- ja ruotsinkielisten koulutusten lisäksi):

- Matkailualan perustutkinto
- Matkailupalvelujen ammattitutkinto
- Puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan perustutkinto
- Puhtaus- ja kiinteistöpalvelualan ammattitutkinto
- Ravintola- ja catering-alan perustutkinto

⁴⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/careeria-hakee-opetus-ja-kulttuuriministeriolta-lupaa-englanninkielisten-koulutusten-jarjestamiseen.html>, 15.2.2023

- Ravintolan asiakaspalvelun ammattitutkinto.

Tampere laajentaa perusopetuksen kielitarjontaa

Kielivalinnat monipuolistuvat Tampereen kaupungin järjestämässä perusopetuksessa.⁴¹ Syyslukukaudesta 2023 alkaen järjestetään englannin kielen lisäksi vähintään kahden muun A1-kielen opetusta. A1-kielen ryhmän perustamiseen vaaditaan 12 oppilasta. A2-kielessä ryhmäkoko on suurempi, 16 oppilasta. Samaa kieltä voidaan tarjota sekä A1- että A2-kielenä ja opetusryhmiä voidaan myös yhdistää. Ryhmien yhdistämismahdollisuuden takia opetusta voidaan toteuttaa nykyistä laajemmin.

Linjaus on tarpeellinen, vaikka pelkkä tarjonnan kasvattaminen ei välttämättä muuta oppilaiden kielivalintoja ainakaan nopeasti. Englannin kielen asemasta lähestulkoon ainoana perusopetuksen A-kielenä on keskusteltu jo jonkin aikaa. Riitta Pyykkö tarkasteli vuonna 2017 julkaistussa raportissa *Monikielisyys vahvuudeksi – Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta* kielivarannon yksipuolistumista kouluopetuksessa.⁴² Raportista selvisi, että valinnaisten kielten opiskelu oli vähentynyt merkittävästi viimeisen 20 vuoden aikana ja että koulussa opiskeltiin pääosin vain englantia. Tavoitteeksi asetettiin, että yhä useampi lapsi valitsisi ranskan, saksan, venäjän, espanjan, kiinan tai japanin pitkäksi kielekseen. Lisäksi suositettiin, että oppilas valitsisi A1-kieleksi pääsääntöisesti muun kielen kuin englannin. Valinnainen A2-kieli taas varhennettaisiin alkamaan jo kolmannelta luokalta, ja se olisi yleensä englanti.

Tulokset ovat jääneet laihoiksi.⁴³ Oppilaiden A1-kielivalinnat 1. vuosiluokalla ovat monipuolistuneet aavistuksen verran lähinnä kolmessa suuressa kaupungissa: Helsingissä, Espoossa ja Tampereella. Muissa kaupungeissa muutosta ei juuri näy.

Kieliasiantuntijat-yhdistyksen ja Suomen kieltenopettajien liiton (SUKOL) kannanotossa esitetään kielivarannon monipuolistamiseen

⁴¹ <https://www.aamulehti.fi/tampere/art-2000009373104.html>, 6.2.2023

⁴² Pyykkö, R. 2017. *Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160374/okm51.pdf>

⁴³ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 20–23 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

liittyviä konkreettisia toimia.⁴⁴ Jokaisella oppilaalla tulisi olla mahdollisuus opiskella kieliä asuinpaikastaan riippumatta. Yhtenä vaihtoehtona esitetään, että yli 30 000 asukkaan kunnissa koulutuksen järjestäjät velvoitettaisiin tarjoamaan useampaa A1-kieltä ja A2-kielen opetusta. Kieltenopetuksen yhdenvertaisuus turvattaisiin täsmätukien avulla.

Kannanotossa esitetään laadittavaksi kansainvälinen kielistrategia, sillä työelämä tarvitsee kielitaitoista työvoimaa. Hyvä kielitaito ja monipuolinen koulutus edistävät työllisyyttä ja pidentävät työuria. Laadukas kieltenopetus puolestaan edellyttää riittävää rahoitusta. Sen lisäksi tarvitaan tutkimustietoa ja toimenpiteitä, joilla turvataan monipuolisen kieltenopiskelun jatkuvuus.

Suomen kieltenopettajien liitto liittyi kielivarannon monipuolistamiseen myös toisella tavalla. Se myönsi *Vuoden kieliteko 2023* -palkinnon Ylen Pikku kakkosen *Kielimatkaajat* -sarjalle.^{45,46,47,48} Ohjelma luo myönteistä asennetta kielten opiskeluun ja tukee näin erinomaisesti myös koulujen kielivalintoja ja kieltenopetusta.

Pitääkö opettajan viestiä vanhemmille englanniksi suomenkielisessä koulussa?

Ulkomailta Suomeen muuttavien lapsiperheiden vanhemmat joutuvat pohtimaan lasten koulukieltä. Siihen, valitsevatko huoltajat lapselleen suomenkielisen vai muunkielisen koulun, vaikuttavat monet tekijät. Opetuskieli lienee tärkein, mutta toisaalta kieli liittyy myös moneen muuhun asiaan koulun arjessa. Koulun hallinto, oppilashuolto sekä koulun ja kodin välinen yhteydenpito muodostavat kokonaisuuden, joka tukee oppimista muttei liity varsinaiseen opetukseen.

Kodin ja koulun keskinen viestittely on nykyään tärkeä osa koulun arkea. Pitääkö opettajan viestiä vanhemmille englanniksi suomenkielisessä koulussa? Asia oli katsausvuonna ajankohtainen Espoossa asuvan **Regina Casteleijn-Osoron** perheelle, ja hän

⁴⁴ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/monipuolinen-kieltenopiskelu-on-osa-yhteiskunnan-menestysta.html>, 29.3.2023

⁴⁵ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/vuoden-kieliteko-vie-matkalle-kielten-maailmaan.html?customer=3523>, 11.11.2023

⁴⁶ <https://yle.fi/aihe/a/20-10004209>, 7.2.2023

⁴⁷ <https://areena.yle.fi/1-63546446>

⁴⁸ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009503916.html>, 8.4.2023

ajautui peräti kahnaukseen lastensa koulun kanssa.^{49,50} Perheen yläasteikäiset lapset aloittivat lukuvuoden 2023 uudessa koulussa. Casteleijn-Osorno on Suomen ja Yhdysvaltain kaksoiskansalaisen ja osaa suomea hyvin. Hänen hollantilainen miehensä sitä vastoin ei osaa suomen kieltä. Heti kouluvuoden alussa Casteleijn-Osorno otti yhteyttä koulun rehtoriin ja pyysi, että heidän lapsiaan koskevat Wilma-viestit kirjoitettaisiin englanniksi. Yleisiä tiedotteita ei tarvitsisi kääntää englanniksi.

Kyselyn satoa

Edellä kuvattu tapaus herätti vilkasta keskustelua. Tuleeko opettajan pitää yhteyttä huoltajiin englanniksi suomenkielisessä koulussa? Länsiväylä-lehti päätti selvittää asiaa kyselyn avulla.⁵¹ Vastauksia siihen tuli lähes 2 600. Mielenpito jakautuivat lähes tasan. Niukka enemmistö vastaajista (53 prosenttia) oli sitä mieltä, ettei opettajien tule käyttää englantia viestinnässään lapsen huoltajille. Vähän alle puolet vastaajista (44 prosenttia) kannatti sitä, että opettajien pitäisi käyttää englantia, mikäli vanhemmat eivät ymmärrä suomea. Loput kolme prosenttia ei osannut sanoa kantaansa.

Kyselyyn osallistuneiden opettajien vastaukset jakautuivat kutakuinkin tasan. Noin puolet vastasi, ettei opettajien tarvitse käyttää englantia ja noin puolet kannatti englannin käyttämistä. Oman kielitaidon hyödyntäminen viestinnässä oli osalle itsestään selvää, kun taas toiset taas pitivät englannin kielen käyttämistä pulmallisena.

Kielteistä kantaa edustavat opettajat perustelivat asiaa tasapuolisuudella. Koska suomi on koulun opetus- ja hallintokieli, on tärkeää, että sitä käytetään viestinnässä. Jos opettajilta edellytetään englannin kielen käyttöä, heiltä voisi kaiketi vaatia viestintää myös esimerkiksi viroksi, venäjäksi tai arabiaksi. Perheen aikuisten suomen kielen taidon kehittyminen herätti myös huolta. Opettajien mukaan suomenkielisessä ympäristössä huoltajien velvollisuus on opiskella suomea. Jotkut perustelivat kielteistä vastaustaan sillä, ettei ulkomaillaakaan saa palvelua suomeksi. Osa taas oli huolissaan suomen kielen asemasta ja vieraskielisten integraatiosta.

⁴⁹ <https://www.lansivayla.fi/paikalliset/6317729>, 1.11.2023

⁵⁰ <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009963566.html>, 7.11.2023

⁵¹ <https://www.lansivayla.fi/paikalliset/6347488>, 14.11.2023

Vastauksista selvisi, että arjen sujuminen perusteli kielivalintaa. Osa opettajista käyttää englantia vieraskielisten vanhempien kanssa helpottamaan kommunikaatiota arkisten asioiden hoitamisessa. Opettajat saattavat kuitenkin käyttää tulkkia hankalammissa tilanteissa. Osa vastaajista puolestaan oli sitä mieltä, että opettajilla on liikaa työtä jo nyt. Englanninkielisten viestien kirjoittaminen lisää työtä entisestään.

Osa opettajista koki englannin kielen käytön kuuluvan ammatilliseen palvelutehtävään. Moni vastaaja piti englannin kielen käyttöä vähintäänkin kohteliaana, mikäli vanhempi ei ymmärrä suomenkielistä viestiä. Miksi tehdä tilanne vanhemmille hankalammaksi? Erityisesti ne perheet, jotka ovat tulleet hiljattain Suomeen, tarvitsevat ystävällistä auttamista. Englanninkielinen viestintä kuuluu siihen. Vastauksissa korostui kuitenkin se, että vanhempien pitäisi päästä Suomessa nopeasti kielikurssille oppimaan kieltä.

Osa opettajista oli käyttänyt ilmaisia tekoälypohjaisia sovelluksia englanniksi kääntämiseen (ChatGPT). Tekoälyn tekemä käänнос peittoaa Googlen kääntäjän, sillä vastaajien mukaan se ottaa paremmin huomioon koko tekstisisällön. Opettajan tehtäväksi jää käännöksen sisällön tarkistaminen. Toisaalta tekoälysovelluksella ei voi kääntää niihin kieliin, joita opettaja ei osaa, koska käännöksen oikeellisuutta ei pysty tarkistamaan. Tietoturva voi muodostua ongelmaksi, ja viestistä tulee poistaa kaikki nimet ennen käännöstä. Automaattinen kääntäminen soveltuu paremmin luokan yleiseen tiedotukseen kuin oppilaskohtaisten asioiden käsittelyyn.

Summa summarum

Koulun ja huoltajien välisessä viestinnässä käytettävän kielen valintaan liittyvät syyt ovat usein käytännöllisiä. Ymmärrettävästi. Valitaan kieli, jota molemmat osapuolet (ainakin hieman) osaavat. Koulun hallinto- ja opetuskielestä poikkeavan kielen valinta viestinnän kieleksi saattaa kuitenkin sisältyä sudenkuoppia. Millä perusteella viestintään valitaan jokin muu kieli kuin opetus- ja hallintokieli? Riittääkö englannin kielen valinnan perusteeksi sen tärkeä asema *lingua francana*? Muodostuuko tällä perusteella vanhemmille (subjektiivinen) oikeus vaatia opettajalta viestintää englanniksi? Sikäli kuin syntyy, koskeeko tämä oikeus kaikkia, myös suomenkielisiä vanhempia. Kysymyksiin tulisi löytää myös periaatteellisia ratkaisuja, sillä tämäntyyppiset tilanteet luultavasti yleistyvät.

Kaunokirjallisuutta suomennetaan pääosin englannista

Suomen Kulttuurirahasto käynnisti vuonna 2022 uuden kääntämisen tukimuodon.⁵² Kirjallisuutta suomennetaan tätä nykyä pääosin englannin kielellä kirjoitetuista teoksista. Fennica-tietokannan mukaan vuonna 2022 yli puolet Suomessa ilmestyvistä kaunokirjallisista teoksista käännettiin englannin kielestä ja vajaa viidennes ruotsin kielestä. Käännösten lähtökielten pohjaa halutaan laajentaa. Tukea tarvitaan, jotta suomalaiset voisivat lukea äidinkielellään myös muilta kielialueilta tulevia kirjoja.

Yhteensä miljoonan euron suuruinen rahoitus ajoittuu kymmenelle vuodelle, ja sen avulla käännetään suomeksi sata aikamme laatukirjaa. Käännettäviin teoksiin kuuluu proosaa, lyriikkaa ja esseitä. Tukea on jo myönnetty yhdelletoista käännöstyölle, joiden lähtökieliä ovat espanja, hollanti, portugali, puola, ranska, ruotsi, saksa ja viro.

Job Fair Tampere

Kaikille avoin englanninkielinen *Job Fair Tampere* -rekryointitapahtuma pidettiin kolmannen kerran katsausvuoden lokakuussa.⁵³ Sen järjestävät International House Tampere⁵⁴ (Talent Boost -ohjelmaan kuuluva yhden luukun palvelupiste Tampereella) ja Pirkanmaan TE-palvelut. Vuoden 2023 tapahtuma houkutteli paikalle noin 800 työnhakijaa ympäri Suomen.

Tilaisuudessa työnantajat voivat markkinoida erityisesti niitä avoimia työpaikkoja, jotka eivät vaadi erinomaista suomen kielen taitoa. Lisäksi he voivat tutustua henkilökohtaisesti ja vaivattomasti potentiaalsiin työntekijöihin. Työnhakijoilla on yritysten edustajien kohtaamisen ja verkostoitumisen lisäksi mahdollisuus saada ammattilaisen ottama kuva ansioluetteloon, osallistua ”Job Search”-työpajaan sekä saada tietoa koulutukseen ja työllistymiseen liittyvissä kysymyksissä.

⁵² <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69979342/maailma-avautuu-kaunokirjasuomennosten-kautta-100-000-euroa-yhdelletoista-uudelle-kaannokselle?publisherId=69819475>, 25.5.2023

⁵³ <https://www.tamperelainen.fi/paikalliset/6292589>, 19.10.2023

⁵⁴ <https://internationalhouse.tampere.fi/en/job-fair/>

S2-teemoja

Work in Finland edistää työperäistä maahanmuuttoa

Julkishallinto pyrkii helpottamaan erityisesti teknologiateollisuuden ja sosiaali- ja terveysalan työperäistä maahanmuuttoa. *Work in Finland* -palvelu tarjoaa apua työnantajille työntekijöiden löytämiseksi ja auttaa lisäksi kansainvälisessä rekrytoinnissa.⁵⁵ Palvelussa on erillinen työpaikkasuomea ja työpaikkaruotsia käsittelevä osio.⁵⁶ Työnantajia houkutellessaan järjestämään räätälöityä kielikoulutusta, jossa keskitytään esimerkiksi ammattisanastoon, viestintätilanteisiin, asiakaspalvelutilanteisiin, yrityksen työturvallisuusohjeisiin tai muihin työpaikan viestintätilanteisiin ja -ohjeisiin. Sivustossa kerrotaan kielikoulutuksen hyödyistä, sisällöistä ja rahoittamisesta.

Katsausvuonna *Work in Finland* julkaisi sosiaali- ja terveysalan ja teknologiateollisuuden rekrytointeihin tarkoitetut valtakunnalliset palvelukokonaisuudet.⁵⁷ Tavoitteena on helpottaa hoiva-avustajien, lähihoitajien, sairaanhoitajien ja lääkäreiden muuttamista EU- ja ETA-maista Suomeen. Teknologiateollisuuden rekrytointeihin kuuluvat elektroniikka- ja sähköteollisuus, kone- ja metallituoteteollisuus, metallien jalostus, suunnittelu ja konsultointi sekä tietotekniikka. Työt voivat vaihdella perustason tehtävistä aina erityisosaamista vaativiin töihin.

Uusien palvelukokonaisuuksien myötä tavoitellaan sitä, että työnantajat löytävät ammatti- ja erityisosaajia, jotka voidaan palkata suoraan töihin Suomeen. Työssä vaadittava osaaminen on tunnistettu ja ammattitaito testattu, minkä lisäksi työssä tarvittava suomen kielen koulutus on järjestetty jo lähtömaassa. Palvelupaketteja räätälöidään työnantajan tarpeen mukaan. Julkinen valta vastaa lisäksi rekrytoitavien osaajien puolisoitten tukipakettien kustannuksista kokonaisuudessaan.

⁵⁵ <https://www.workinfinland.com/fi/tyonantajat/>

⁵⁶ <https://www.workinfinland.com/fi/tyonantajat/palvelut/tyopaikka-suomi-ruotsi/>

⁵⁷ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69963475/helpotusta-teknologiateollisuuden-ja-sosiaali-ja-terveysalan-osaajapulaan-uusia-valtakunnallisia-palveluita-tyoperaiseen-maahanmuuttoon?publisherId=69817869>, 25.1.2023

Work in Finland kuuluu *Talent Boost* -ohjelmaan. Tärkeä kielelliseen kotouttamiseen liittyvä *Talent Boost* -hanke on *Kielibuusti*.⁵⁸ Siinä on keskitytty korkeakoulutettujen maahanmuuttajien suomen ja ruotsin taidon parantamiseen.

Tuleeko päiväkodin työntekijän osata suomea?

Varhaiskasvatuksen ja hoiva-alan henkilöstöpula sekä työssä vaadittava suomen kielen taito puhuttavat alinomaa. Vastapainona englanninkielisen varhaiskasvatuksen tarjonta lisääntyy. Näitä aihepiirejä on käsitelty Kielipolitiikan vuosi -katsauksissa.^{59,60}

Päiväkodeissa työskentelevien äidinkieli on nykyään yhä useammin jokin muu kuin suomi tai ruotsi. Katsausvuonna keskusteltiin siitä, voiko lasta hoitaa päiväkodissa työntekijä, joka ei osaa täydellisesti suomea? Yle tarttui aiheeseen ja teki asiasta kyselyn.⁶¹ Miten päiväkodin arki sujuu, jos suomen kieltä taitamattomat hoitavat lasta?

Kyselyyn vastasi yli 200 huoltajaa.⁶² Vastauksissa esitetyt näkemykset vaihtelivat. Noin 70 vastaajaa piti tärkeänä, että lasta hoitava tai avustava työntekijä osaa suomea hyvin, mutta toisaalta yhtä moni ei pitänyt asiaa tärkeänä. Noin 80 vastaajaa oli sitä mieltä, että hoitajan tai avustajan suomen kielen taidon merkitys vaihtelee tilanteen mukaan. Heikon kielitaidon aiheuttamat vaaratilanteet, väärinkäsitykset ja ymmärretyksi tulemisen puute huolettavat sekä vanhempia että työntekijöitä. Kielitaitoa on pidetty tärkeänä lapsen hoivaamisen yhteydessä ja esimerkiksi hätäntyneen lapsen rauhoittelussa. Satunnaistapauksissa vanhemmat ovat vaihtaneet lapsensa päivähoitopaikkaa työntekijöiden puutteellisen kielitaidon vuoksi.

Päiväkodinjohtaja **Anssi Mannisen** mielestä monikielisyys ei vaikuta työyhteisöön.⁶³ Hän ei erottele työntekijöitä sen perusteella, mikä heidän äidinkieltensä on. Mannisen mukaan ”päiväkodissa ratkaisee

⁵⁸ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 14: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

⁵⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 36 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

⁶⁰ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 39 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

⁶¹ <https://yle.fi/a/74-20059719>, 12.11.2023

⁶² <https://yle.fi/a/74-20060600>, 20.11.2023

⁶³ <https://www.ktلهti.fi/2023/5/tarkeinta-patevyys-ei-aidinkieli>, 27.10.2023

pätevyys, ei äidinkieli”. Helsingin kaupungin työntekijöistä vajaa 10 prosenttia puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia. Syyskuussa 2023 Helsingin varhaiskasvatuksen tehtävälalla työskenteli 1 039 henkeä, joiden kieli ei ole suomi tai ruotsi. Ala on merkittävä työllistäjä, sillä ainoastaan kaupungin terveys- ja hoivapalveluissa työskenteli enemmän vieraskielisiä kuin varhaiskasvatuksessa.

Kielitaito estää maahanmuuttajanaisten työllistymistä

Maahanmuuttajanaisten työllistymistä vaikeuttavat rakenteellinen syrjintä sekä verkostojen ja kielitaidon puute, todetaan *Mothers in Business* -verkoston tiedotteessa.⁶⁴ Maahanmuuttajataustaiset äidit kohtaavat suomalaisessa työelämässä ennakkoluuloja sekä sukupuolen että etnisen taustan perusteella. Rekrytointitilanteessa ulkomaalaiselta vaikuttava nimi voi estää pääsyn työhaastatteluun, niin ettei ammattitaitoa ja kielen osaamista pääse edes näyttämään.

Perheenlisäys ja raskaussyrjintä hidastavat maahanmuuttajanaisten uraa, mutta vielä useampi kokee joutuneensa luopumaan uratavoitteestaan puutteellisen suomen kielen taidon vuoksi. Kielitaidon lisäksi työllistymistä estää se, että jopa 70 prosenttia työpaikoista täyttyy verkostojen kautta. Maahanmuuttajaäidit jäävät suomalaisten verkostojen ulkopuolelle.

⁶⁴ <https://www.epressi.com/tiedotteet/tyoelama/nimi-esti-tyohaastatteluun-paasemisen-maahanmuuttajanaisten-tyollistymisen-esteena-rakenteellinen-syrjinta-ja-verkostojen-puute.html>, 19.9.2023

Nostoja

Espoon kaupunginteatterista tuli &

Katsausvuoden elokuussa Espoon kaupunginteatteri tarjosi vuoden nimiyllätyksen: taidelaitoksen nimi on vastedes &-merkki.^{65,66,67} Nimenvaihdon taustalla on teatterin kaksivuotinen brändityö. Teatterinjohtaja **Erik Söderblomin** mukaan uusi nimi viestii teatterin tekemisen ja kokemisen monimuotoisuutta; se on ”positiivinen provokaatio”. Lehdistötiedotteessa hän kuvaa teatterin uutta brändiä:

Espoon Kaupunginteatteri = Espoon teatteri = Et = &

Espoon teatterin tärkeimpiä arvoja ovat inklusiivisuus ja toiminnassamme eri yhteistyön muodot ovat tärkeitä, avaamme ovet vierailuille ryhmille ja tuoreille kokeiluille. Olemme Suomen kansainvälisenä teatterina myös monessa mielessä solmukohta. &-merkki symboloi asioiden ja ideoiden yhdistämistä, esiintyjien, yleisöjen ja kulttuurien yhteen tuomista. & on aina jonkun kanssa. Tietenkin & eli eee tee tarkoittaa myös Espoon teatteria. Se on logo, joka mainiolla tavalla yhdistää teatterin nimen, arvot ja tavoitteet.

Kotimaisten kielten keskus suhtautui Espoon kaupunginteatterin nimenmuutoksen kriittisesti.⁶⁸ Erityisasiantuntija **Ulla Onkamon** mukaan teatterin nimenmuutoksessa ovat menneet nimet ja logot sekaisin. Logot ovat graafisia tunnisteita, joilla luodaan brändiä. Nimen pohjimmainen tarkoitus on paitsi viitata tarkoitteeseensa myös sujuvoittaa kielenkäyttöä.

Nimi yksilöi kohteensa, mutta sillä on myös muita tehtävä. Paikannimet, organisaatioiden nimet ja yritysnimet voivat välittää olennaista tietoa tarkoitteestaan. Merkitykseltään läpinäkyvää erisnimeä ei tarvitse selittää, mutta jos nimenä on pelkkä logo, sitä ei välttämättä osata yhdistää oikeaan kohteeseen (”Espoon kaupunginteatteri = Espoon teatteri = ET = &”). Selkeän nimen potentiaali viestinnässä jää hyödyntämättä. Tämä unohtuu silloin,

⁶⁵ <https://www.epressi.com/tiedotteet/vapaa-aika/espoon-kaupunginteatteri-on-nyt-amp.html>, 18.8.2023

⁶⁶ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009793770.html>, 18.8.2023

⁶⁷ <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009797615.html>, 21.8.2023

⁶⁸ <https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/nimien-viema/nimen-tarkoitusta-simassa.39947.blog>, 21.8.2023

kun epäselvän nimen kerrotaan kuvastavan tai symboloivan abstraktisia asioita.

Selkokieli kaipaa asiantuntijoita

Kielipolitiikan vuosi -katsauksissa on käsitelty selkokielen tilannetta.^{69,70} Katsausvuonna Helsingin yliopiston tutkijat esittivät mielipidekirjoituksessa, että Suomessa tulisi aloittaa selkokielen asiantuntijoiden koulutus.⁷¹ Yliopistoissa ei ole toistaiseksi yhtään selkokielen opetus- tai tutkimustehtävää, ja tilanteen korjaamiseksi Helsingin yliopisto on käynnistänyt varainhankintakampanjan selkokielen professuuria varten. Selkokieltä käytetään vaihtelevasti eri tahoilla. Satasairaalan potilasviestintä on selkokielistä, ja Savonia-ammattikorkeakoulussa selkokielen opiskelu kuuluu kaikkiin sosiaali- ja terveydenhuoltoalan tutkintoihin.

Tukijat painottavat kirjoituksessaan, että selkokielen koulutuksen edistäminen vaatii eri toimijoiden yhteistyötä. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat järjestäneet opetuskokeiluja yhteistyössä Selkokeskuksen kanssa. Säätiöt puolestaan ovat olleet avainasemassa rahoittaessaan ensimmäisiä tutkimushankkeita. Ensimmäinen selkokielen opintokokonaisuus alkoi syksyllä 2024 Helsingin yliopistossa. Asiantuntijoita tarvitaan etenkin siihen, että viranomaisia voidaan kouluttaa selkokielen käyttöön.

Syksyllä 2023 julkaistiin selkokielen toimintaohjelma vuosiksi 2024–2026.⁷² Sen päätavoitteita on, että selkokielen asemasta Suomen lainsäädännössä tehdään selvitys. On arvioitu, että jopa 750 000 suomalaista tarvitsee selkokielistä viestintää. Keväällä 2023 Virittäjä-lehti julkaisi selkokielen tutkimuksen teemanumeron.⁷³

Suomi tarvitsee tulkkilain

Katsausvuoden helmikuussa yhteensä 20 ammattiliittoa, etujärjestöä, oppilaitosta ja kielialan yritystä tekivät aloitteen siitä,

⁶⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 15–16 : https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

⁷⁰ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 11–13: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

⁷¹ <https://www.hs.fi/paivanlehti/17042023/art-2000009395706.html>, 17.4.2023

⁷² <https://selkokeskus.fi/tietoa-meista/selkokielen-toimintaohjelma/>

⁷³ <https://journal.fi/virittaja/issue/view/9057>

että Suomeen säädettäisiin tulkkilaki.^{74,75} Aloitteen mukaan laki tarvitaan julkishallinnossa tapahtuvan tulkkauksen laadun varmistamiseksi. Aloitteen taustalla ovat tulkkausalan järjestöt (Kieliasiantuntijat, Suomen kielipalveluyritykset sekä Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto).

Nykytilanteessa käytännössä kuka tahansa voi toimia tulkkina. Tulkkausta tarvitaan julkishallinnossa monissa tilanteissa, jotka liittyvät ihmisten terveyteen ja perusoikeuksiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiointitilanteissa tilanne on epäeettinen, sillä rärkeimmissä tapauksissa lasta on käytetty vanhempiansa tulkkina. Kunniaväkivaltatapauksissa jäävi tulkki on saattanut vääristää sanomaa.

Aloitteessa esitetään myös, että tulkkausten laatua valvottaisiin järjestelmällisesti. Norjassa tulkkien käyttöä julkisissa palveluissa sääntelee 2022 voimaan tullut tulkkilaki, joka muun muassa velvoittaa viranomaisia käyttämään kansalliseen tulkkirekisteriin merkittyjä tulkkeja. Ruotsissa valtiovarainministeriön alaisuudessa toimiva viranomainen valtuuttaa tulkkeja ja ylläpitää koulutettujen tulkkien rekisteriä.

Ammattitaidoton tulkkaus vaarantaa julkishallinnon asiakkaan, viranomaisen ja ammattihenkilön oikeusturvaa ja pahimmassa tapauksessa asettaa yksilön hengenvaaraan. Julkilausuman allekirjoittajat esittivät, että tulkkausta julkishallinnossa säätelevä lakihanke sisällytettäisiin seuraavan hallituksen ohjelmaan. Lakiin tulisi säännöksiä ainakin seuraavista teemoista:

- määritelmät julkishallinnossa käytettävän tulkin ammattipätevyydestä
- vaatimukset tulkkien salassapitovelvollisuudesta ja selkeät säännökset jääviydestä
- säännös kansallisesta tulkkirekisteristä
- velvoite viranomaisille ja julkishallinnolle käyttää rekisteriin merkittyjä tulkkeja
- säännös tulkkauksen laadun valvonnasta ja valvovasta virastosta
- kielto käyttää lapsia tai muita omaisia tulkkina.

⁷⁴ <https://www.sktl.fi/liitto/julkilausuma/>, 16.2.2023

⁷⁵ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/kielialan-toimijat-suomi-tarvitsee-tulkkilain.html>, 16.2.2023

Nelonen-kanavan ohjelmatekstityksen laatua parannettava

Lain mukaan tv-ohjelmien tekstityksen tulee olla käyttäjälle riittävän selkeää ja ymmärrettävää. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom huomautti huhtikuussa 2023 toistamiseen Sanoma Media Finlandia Nelonen-kanavan tekstityspalvelua laatuvelvoitteen rikkomisesta (ensimmäinen huomautus annettiin keväällä 2022).⁷⁶

Traficomien mukaan ohjelmatekstitys ei edelleenkään täytä ohjelmatekstityksen laatuvaatimuksia. Tekstitys ei välttämättä vastaa ohjelmasisältöä, eikä ohjelman puhetta ole tiivistetty tai selvennetty siten, että tekstitys on ymmärrettävää. Tekstityksessä on runsaasti virheitä sekä väärin tunnistettuja tai väärin kirjoitettuja sanoja. Keskeisin puute on se, ettei ruudussa näkyvissä vuorosanoissa eroteta eri henkilöiden puhetta toisistaan eikä tekstissä käytetä välimerkkejä (kuten pisteitä tai kysymysmerkkejä).

Tekstitys pitää tarjota myös ohjelman alkuperäiskielellä, suomenkielisissä ohjelmissa suomeksi ja ruotsinkielisissä ruotsiksi. Suomen- ja ruotsinkielisten ohjelmien tekstitys on tärkeää, jotta kuulovammaiset voivat seurata ohjelmia. Tekstit auttavat myös esimerkiksi iäkkäitä ja kieltä opiskelevia. Tekstitysvastuu koskee Yleisradiota sekä MTV3:a ja Nelosta.

Duunikoutsi-sovellus valmentaa työelämään monella kielellä

Katsausvuonna julkistettiin monikielinen *Duunikoutsi*-sovellus, joka tarjoaa työelämävalmennusta 13–25-vuotiaille.^{77,78,79} Se syntyi Talous ja nuoret TAT -yhdistyksen ja Turun kaupungin yhteistyöhankkeena nuorten työllistymisen tukemiseksi Varsinais-Suomen alueella. Sovelluksen työstämiseen osallistuivat hankkeen lisäksi muun muassa Turun normaalikoulun oppilaat ja International House Turku.

⁷⁶ <https://www.epressi.com/tiedotteet/teknologia/nelosen-ohjelmatekstityksen-laatua-parannettava-edelleen.html>, 3.4.2023

⁷⁷ <https://www.ts.fi/uutiset/5983853>, 3.5.2023

⁷⁸ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/monikielinen-duunikoutsi-sovellus-auttaa-jokaista-nuorta-tyoelamaan-kielitaito-kehittyy-jokesatyon-haussa.html>, 3.5.2023

⁷⁹ <https://nuortennyty.fi/palvelu/duunikoutsi/>

Duunikoutsin kieliä ovat suomi, ruotsi ja englanti. Käytössä on myös selkosuomeksi toteutettu versio, jonka avulla voi oppia erityisesti työelämässä tarvittavaa asiointikieltä. Näiden lisäksi sovellus sisältää myös somali-, arabia- ja venäjävusteiset muunnelmat, joiden lähtökielenä on selkosuomi.

Sovellus auttaa työhakemuksen tekemisessä ja valmentaa työhaastattelua varten. Sen CV-koneen avulla voi koostaa ansioluettelon. Duunikoutsista on saatavilla opetuspaketit peruskoulun ja toisen asteen opetukseen. Työnantajat voivat käyttää sovellusta (kesä)työntekijöiden perehdyttämiseen.

Kielivaalikone

Vuoden 2023 eduskuntavaalien alla avattiin Kielivaalikone. Sen toteutti puoluepoliittisesti sitoutumaton, kansalliskielten asemaa edistävä Oma kieli -yhdistys.⁸⁰ Yhdistys toimii kansalliskielten aseman vahvistamiseksi, jotta suomi ja ruotsi säilyisivät kaikille yhteisinä, yhteiskunnan ensisijaisina kielinä.

Kielivaalikoneen vastausten perusteella kansalliskielten asema sekä englannin lisääntyvä käyttö suomen ja ruotsin kielen sijasta herättävät huolta kansanedustajaehdokkaissa.⁸¹ Kaikissa puolueissa on merkittävä määrä ehdokkaita, joille kansalliskielten säilyminen kaikilla elämänoilla käytettyinä kielinä on tärkeää. Moni kannattaa valtiovallan tiukempia ohjaustoimia kieliasioissa (74 prosenttia vastaajista) ja melkein yhtä usea (62 prosenttia vastaajista) mieluummin tiukentaisi kuin höllentäisi kielilainsäädäntöä.

Sääntelyn lisääminen epäilyttää osaa ehdokkaista. Tämä ryhmä (35 prosenttia vastanneista) ei halua velvoittaa yrityksiä käyttämään palveluissaan ja markkinoinnissaan suomea tai ruotsia, vaan kannattaa vapaaehtoisuutta. Näin siitakin huolimatta, että selvä enemmistö vastanneista ehdokkaista (84 %) pitää pelkästään englanniksi tarjottavaa asiakaspalvelua syrjivänä.

⁸⁰ <https://omakieli.fi/>

⁸¹ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69967602/kielivaalikone-avattu-aanestajille-eduskuntavaaliehdokkaat-huolissaan-kansalliskielten-asemasta?publisherId=69819924>, 6.3.2023

Vieraskielisten äänestysaktiivisuus laimeaa

Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa vieraskielisten äänestysaktiivisuus jäi selvästi muuta väestöä pienemmäksi. Vain vajaa 40 prosenttia vieraskielisistä äänesti, kun taas suomenkielisissä äänestäjissä osuus oli 71 ja ruotsinkielisissä jopa 76,5 prosenttia.^{82,83,84}

Vieraskielisten yhteiskunnallista osallistumista on käsitelty Kielipolitiikan vuosi -katsauksissa aiemminkin.⁸⁵ Vuoden 2019 eduskuntavaalien yhteydessä pantiin merkille, että vieraskielisten kansanedustajien osuus alittaa vieraskielisten osuuden koko väestössä. Ensimmäisissä aluevaaleissa (2022) vieraskielisiä ehdokkaita oli selvästi vähemmän kuin vieraskielisiä ääni-oikeutettuja. Tiedetään, että kotoutuminen ja yhteisöön kuulumisen tunne lisäävät kiinnostusta yhteisten asioiden hoitoon. Mitä vahvemmin ulkomaalaistaustainen tuntee kuuluvansa paikalliseen väestöön ja omaan asuinkuntaansa, sitä toden-näköisemmin hän myös äänestää.

Vieraskieliset ovat aliedustettuina edustuksellisessa demokratiassa. Käsite *demokratiavaje* viittaa ryhmän aliedustukseen sekä vaalien ehdokasasettelussa että valituksi tulleissa. Synnyttääkö äänestämättä jättäminen myös demokratiavajetta?

Meta ja Google kahmivat median mainoseurot

Google ja Facebook ovat vallanneet Suomen digitaaliset mainosmarkkinat, ja näillä kahdella teknologiajätillä on yli 60 prosentin markkinaosuus Suomen digimainonnasta.⁸⁶ Kaupallisen median tulot ovat pudonneet 2000-luvulla rajusti. Vuosituhannen alussa mainoseuroja oli jaossa eri toimijoille runsaat miljardi euroa vuodessa, mutta nyt summa on laskenut alle 800 miljoonaan euroon. Paperisen sanomalehtimainonnan väheneminen on mullistanut markkinat. Parikymmentä vuotta sitten sanomalehtien printtimainonta tuotti mediayhtiöille 600 miljoonaa euroa vuodessa, mutta nyt mainostulot jäävät 150 miljoonaan euroon.

⁸² <https://stat.fi/julkaisu/cl8mvt1xt143o0cvzel1m7esx>, 19.5.2023

⁸³ <https://stat.fi/uutinen/suurituloiset-aanestivat-eduskuntavaaleissa-selvasti-pienituloisia-useammin>, 19.5.2023

⁸⁴ <https://www.ts.fi/uutiset/5999455>, 19.5.2023

⁸⁵ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 39–43 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

⁸⁶ <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000009814904.html>, 9.10.2023

Aiemmissa katsauksissa on käsitelty laajasti Yleä koskevan lainsäädännön muuttamista.^{87,88,89} Yleisradion asemaa on pidetty merkittävänä niin kansalliskielten kuin vähemmistökielten kannalta. Vahva yleisradioyhtiö turvaa kielellistä moninaisuutta.

Yle-lain muutos lähti liikkeelle pitkälti siitä syystä, että kaupallinen media oli pitänyt Yleä markkinahäirikönä, joka nosti valtiontukea tuottaakseen ilmaista sisältöä kaupallisen median toimintakentälle. Ylen verkkosivut rinnastuivat kaupallisten medioiden mukaan sanomalehteen. Yle ei tosiasiaassa ole syyppä siihen, että mainostulot siirtyivät mediataloilta Metalle ja Googlelle?

Tampereen Mainio-neuvontapalvelu täytti 15 vuotta

Tampereen kaupungin monikielinen neuvonta Mainio täytti 15 vuotta.^{90,91} Mainio auttaa muun muassa asumiseen, työntekoon, opiskeluun, terveydenhoitoon ja harrastuksiin liittyvissä kysymyksissä. Oleskeluluvan ja kansalaisuuden hakemiseen kaivataan usein ohjeita. Neuvontaa pysytään tarjoamaan 10–16 kielellä, mutta kaikki neuvotat osaavat myös suomea.

Monikielinen neuvonta sujuvoittaa kotoutumista. Se on peräti ratkaisevaa niille, jotka eivät hallitse suomen kieltä riittävän hyvin esimerkiksi viranomaisasioinnissa. Palvelu ei ole kuitenkaan pelkkää tulkkaus- ja käännösapua, vaan neuvotat tasoittavat tietä myös paikallisiin tapoihin ja kulttuuriin. Kulttuurinen kotoutuminen auttaa maahanmuuttajaa työllistymään.

Mainion toiminta käynnistyi Euroopan unionin rahoittamasta ALMA-hankkeesta (Alueellinen maahanmuuttaja-asiakastyön kehittämishanke).^{92,93} Siinä kahdeksan pirkanmaalaista kuntaa kehitti yhdessä

⁸⁷ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 6–8 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10014/Kielipolitiikan_vuosi_2020.pdf

⁸⁸ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 5–6 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

⁸⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 10–11 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

⁹⁰ <https://internationalhouse.tampere.fi/uutinen/monikielinen-neuvonta-mainio-tayttaa-15-vuotta-avoimet-ovet-29-syyskuuta/>, 18.9.2023

⁹¹ <https://www.tampere.fi/ajankohtaista/2023/09/18/monikielinen-neuvonta-mainio-tayttaa-15-vuotta-avoimet-ovet-29>, 18.9.2023

⁹² https://migrant-integration.ec.europa.eu/integration-practice/alma-hanke-alueellinenmaahanmuuttajaasiakastyonkehittamishanke-identified_en

⁹³ Pakaslahti S. 2014. *Valmiuksia vastaanottoon, ketteryyttä kotouttamiseen? – Alueellisen maahanmuuton kehittämishanke Alman väliarviointi*. Opinnäytetyö, Tampereen ammattikorkeakoulu.

maahanmuuttajille suunnattua asiakastyötä sekä tieto-, neuvonta- ja ohjaustoimintaa. Neuvonnan lisäksi Mainio koordinoi rasisminvastaista toimintaa, osallistuu segregaatiota ehkäisevään työhön ja kehittää ohjaus- ja neuvontapalvelua kansallisesti. Kehityskohteena on muun muassa selkosuomen käyttö neuvontatyössä.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/72078/Pakaslahti_Saara.pdf?sequence=1

Ruotsin kieli

Ruotsi koulutuksessa

Pohjoismainen koulu

Helsingin Pohjoismainen koulu toteutuu vihdoin. Katsausvuoden toukokuussa Helsingin kaupunki tiedotti, että Pohjoismainen koulu aloittaa toimintansa syyslukukauden 2024 alussa.^{94,95} Opetuksessa painotetaan pohjoismaista yhteistyötä ja kulttuuria sekä luonnollisesti myös pohjoismaisia kieliä.

Koulu on ollut suunnitteilla vuodesta 2019. Sen toiminnasta tulee aiemmin kaavailtua pienimuotoisempaa.^{96,97} Opetus käynnistyy Käpylässä sijaitsevan Yhtenäiskoulun tiloissa, ja koulu tekee yhteistyötä ruotsinkielisen Kottby lågstadieskolanin kanssa. Yhtenäiskouluun perustetaan kokonaan uusi opetusryhmä, johon kaikki helsinkiläiset oppilaat voivat hakea. Jos hakijoita on enemmän kuin oppilaspaikkoja, oppilaat valitaan arvalla. Opetus järjestetään puoliksi ruotsiksi ja suomeksi.

Yhtenäiskoulu toimii edelleen alueen suomenkielisten oppilaiden lähikouluna, ja alueen lapsilla on oikeus paikkaan suomenkielisessä opetuksessa. Suomenkielisen koulun oppilaat voivat tutustua Pohjoismaisen koulun painotuksen mukaisiin sisältöihin.

⁹⁴ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69979122/pohjoismainen-koulu-toteutuu-toiminta-alkaa-syksylla-2024?publisherId=60577833>, 16.5.2023

⁹⁵ <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009592459.html>, 13.7.2023

⁹⁶ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 71–72 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

⁹⁷ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 44–45: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

Kokkolassa on järjestetty kaksikielistä opetusta jo 30 vuotta

Kokkolan kaupunki on järjestänyt kaksikielistä opetusta jo 30 vuoden ajan.^{98,99} Aluksi se oli uusinta uutta koko Suomessa. Ruotsin kielikylpyopetus ja englannin laajamittainen kaksikielinen opetus ovat vakiintuneet kiinteäksi osaksi kaupungin opetustarjontaa.

Ensimmäinen ruotsinkielinen esiopetusryhmä aloitti kielikylpyluokkana syksyllä 1992 ja ensimmäinen englanninkielinen esiopetusryhmä kaksi vuotta myöhemmin. Englanninkielinen kouluun tähtäävä ryhmä perustettiin syksyllä 1993 englantilaiseen lastentarhaan, joka oli toiminut paikkakunnalla jo kauan. Nimityksillä *kielikylpyopetus* ja *kaksikielinen opetus* on historiansa: kielikylpyä voi järjestää vain kotimaisilla kielillä. Englanninkielistä opetusta kutsutaan näin muodoin laajamittaiseksi kaksikieliseksi opetuksi kielikylvyn sijaan.

Opetus aloitetaan viisivuotiaille lapsille. Aluksi lapsi ”kylpee kohdekielessä” täysin, ja tällöin opettajat ja ohjaajat puhuvat pelkästään ruotsia tai englantia. Myöhemmin käytetään myös suomea tai ruotsia niin, että kahdella ensimmäisellä luokalla opettajat käyttävät kohdekieltä 90 prosenttia opetusajasta ja viidennellä ja kuudennella luokalla keskimäärin noin puolet. Kaksikielisen opetuksen tavoitteena on toiminnallinen kielitaito, jonka oppilaat saavuttavat sekä käytännön että opetettavien aineiden sisältöjen avulla.

Peruskoululaisten ruotsin kielen taito hälyttävän heikko

Maaliskuussa 2023 Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) julkaisi raportin B1-ruotsin oppimistuloksista perusopetuksen päättövaiheessa.^{100,101,102} Arviointiin osallistui 4 260 oppilasta 94 koulusta. Oppilaat olivat opiskelleet ruotsia 228 tuntia. Kielitaitoa

⁹⁸ <https://www.kokkola.fi/tiedotteet/kokkolassa-on-jarjestetty-kaksikielista-opetusta-30-vuoden-ajan/>, 30.10.2023

⁹⁹ <https://yle.fi/a/74-20058039>, 1.11.2023

¹⁰⁰ Härmälä, M. – Marjanen, J. 2023. *B1-ruotsin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2022*. Julkaisut 10:2023. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/b1-ruotsin-oppimistulokset-perusopetuksen-paattovaiheessa-2022>

¹⁰¹ <https://www.karvi.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/yhdeksaluokkalaisten-ruotsin-kielen-osaaminen-antaa-vain-kohtalaiset-valmiudet-jatko-opintoihin>, 22.3.2023

¹⁰² <https://yle.fi/a/74-20023496>, 22.3.2023

arvioitiin kuullun ja luetun ymmärtämisessä sekä puhumisessa ja kirjoittamisessa. Arviointi perustui eurooppalaisen viitekehyksen pohjalta laadittuun suomalaiseen sovellukseen, jossa taitotaso A1.3 (toimiva alkeiskielitaito) vastaa kouluarvosanaa 8. Tulokset voi tiivistää seuraavasti:

- Yhdeksäsluokkalaisten tosiasialliset ruotsin taidot vastaavat kouluarvosanaa 6 perusopetuksen lopussa. Ruotsia toisena kotimaisena kielenä opiskelevista kaksi kolmasosaa sai kirjoitustaidoissa korkeintaan arvosanan 5. Tulokset eivät vastaa jatko-opinnoissa tarvittavaa osaamista. Yhdeksäsluokkalaisten ruotsin kielen taito riittää ainoastaan kohtalaisesti jatko-opintoihin.
- Osaaminen on eriytynyt alueellisesti ja jatko-opintosuunnitelmien mukaan. Suurimmat erot oppilaiden kielitaidossa ovat lukioon ja ammatilliseen koulutukseen aikovien välillä.
- Osaamista selittävät eniten opiskeluun käytetty aika, opetuksen työtavat, käsitykset omasta osaamisesta, opiskelumotivaatio ("ruotsin kielestä pitäminen") ja kokemus ruotsin kielen hyödyllisyydestä.
- Arviointi kouluissa on epäyhtenäistä. Samantasoisesta osaamisesta saa eri kouluissa erilaisia arvosanoja.

Luetun ymmärtäminen oli oppilaiden vahvin taito, kirjoittaminen heikoin. Kuullun ymmärtäminen ja puhuminen sijoittuivat näiden osataitojen väliin. Eurooppalaisen viitekehykseen muutettuna enemmistö oppilaista olisi saanut luetun ja kuullun ymmärtämisestä kouluarvosanan 7. Puhuminen ja kirjoittaminen vastasi kouluarvosanaa 5. Kaikki neljä osataitokoetta tehneistä oppilaista 62 % ei yltänyt kouluarvosanaan 8 missään osataidossa.

Alueittain tarkasteltuna Lapin ja Pohjois-Suomen oppilaat menestyivät parhaiten, heikoimmat tulokset kirjattiin Lounais-Suomessa. Kaupunkien, taajamien ja maaseudun välisiä osaamiseroja ei juuri ilmennyt. Ammatilliseen koulutukseen aikovat pojat menestyivät heikoiten. Lähes kaikki saivat kirjoittamisesta kouluarvosanan 5. Tällä taitotasolla oppilas osaa kirjoittaa joitain irrallisia ruotsin kielen sanoja.

Oppilaat suhtautuvat ruotsin kieleen ja sen opiskeluun keskimäärin neutraalisti. Asenteet ovat kuitenkin muuttuneet kielteisemmiksi edelliseen arviointiin verrattuna (2008), eikä kahden vuosiviikkotunnin siirtäminen 6. luokalle ole lisännyt opiskelumotivaatiota. Oppilaat eivät tiedosta ruotsin kielen asemaa jatko-opinnoissa ja työelämässä, mikä vaikuttaa opiskeluuntoon. Nuoret eivät myöskään käytä ruotsia vapaa-ajallaan, minkä tähden

kieli jää etäiseksi arjessa. Oppilaiden käsitykset B1-ruotsin opiskelusta, hyödyllisyydestä ja omasta osaamisesta ovat selvästi kielteisempiä kuin muissa aineissa.

Arvioinnin tulokset eroavat oppilaiden koulussa saamista päättöarvosanoista: saman tuloksen arvioinnissa saaneet oppilaat olivat saaneet eri kouluissa toisistaan poikkeavia arvosanoja. Oppilaiden päättöarvosanan ja arvioinnissa ilmenneen osaamisen välinen ero oli lähes kaksi kouluarvosanaa. Tulos on huolestuttava, ei vähiten siksi, että päättöarvosana vaikuttaa toiseen asteen opiskelupaikan saamiseen.

Kuinka tästä eteenpäin?

Karvin raportin loppuksi esitettiin 11 opetuksen kehittämissuositusta, jotka suunnattiin koulutuspoliittiseen päätöksentekoon ja opetushallintoon (1–3), opetuksen järjestäjille ja kouluille (4–7) sekä ruotsin kielen opettajille ja opettajankouluttajille (8–11):

1. Kielten hyödyllisyyttä ja osaamistarpeita tulee pohtia kansallisesti ja ryhtyä nopeasti toimenpiteisiin yhä heikenevän tilanteen korjaamiseksi.
2. Monipuolisen kielitaidon tärkeys tulee tehdä oppilaille näkyvämmäksi jo perusopetuksen kieliopintoja suunniteltaessa.
3. Toisen kotimaisen kielen, B1-ruotsin, opetuksen ja oppimisen jatkumo tulee rakentaa niin, että opetukselle asetetut tavoitteet on mahdollista saavuttaa.
4. Ammatilliselle toiselle asteelle suuntautuvien oppilaiden tietoisuutta kielivalintojen merkityksestä työelämässä tulee vahvistaa henkilökohtaista ohjausta tehostamalla.
5. Kunnissa tulee aktiivisesti etsiä ja hyödyntää keinoja, joilla oppilaiden kontakteja toiseen kotimaiseen kieleen saadaan lisättyä.
6. Ruotsin tuntien työrauhaan ja yleiseen opiskeluilmapiiriin tulee kiinnittää kouluissa huomiota.
7. Koulujen tulee tarjota oppilaille omat, painetut oppi- ja harjoituskirjat.
8. Oppilaiden kirjoitustaitoa tulee kehittää määrätietoisesti
9. Oppilaiden opiskeluintoa tulee yrittää parantaa oppituntien työskentelytapoja ja eri aineiden opettajien välistä yhteistyötä monipuolistamalla.
10. Oppilaiden sitkeyttä ruotsin opiskeluun tulee tukea.
11. Opettajien arviointiosaamista tulee kehittää.

Opettajille kohdistetuista kehittämissuosituksista voi erikseen mainita oppilaiden opiskelumotivaation parantamiseen tähtäävät toimet. Toisen kotimaisen kielen opetuksesta ja opiskelusta tulee tehdä innostavampaa, minkä lisäksi oppilaita pitää kannustaa

käyttämään kieltä esimerkiksi oppiaineiden yhteistyönä. Aktivoivan opetuksen merkitystä ruotsin kielen oppimistuloksiin on korostettu aiemminkin.¹⁰³

Kielikylpy kiinnostaa Pietarsaassa

Katsausvuoden helmikuussa Yle uutisoi, että Vaasassa kiinnostus ruotsin kielikylpyä kohtaan vaihtelee vuosittain.¹⁰⁴ Kaupungin kouluissa on 63 kielikylvyn aloituspaikkaa ja alkukevästä 2023 tilaa oli vielä kymmenelle oppilaalle. Vuonna 2022 oppilaspaikat varattiin heti ja osa jäi jonottamaan paikkaa.

Pietarsaassa kielikylpy on sitä vastoin tasaisen suosittua.^{105,106} Kaupungin kouluissa on kaksi ryhmää ruotsinkielisille suomen kielen kielikylvyssä ja yksi ryhmä suomenkielisille ruotsin kielen kielikylvyssä. Pietarsaari järjestää ainoana kuntana Suomessa sekä suomen- että ruotsinkielistä kielikylpyä. Vuosittain jopa kolmasosa hakijoista jää ilman paikkaa kielikylpyluokalla.

Suuren hakijamäärän takia kaupunki joutuu arpomaan kielikylvyn oppilaspaikat. Arvonta kiukustuttaa huoltajia, ja sen tilalle kaivataan lisää opetusryhmiä. Varsinkin suomenkieliselle kielikylpyopetukselle on kysyntää, sillä hakijoita on joka vuosi oppilaspaikkoja enemmän. Kolmannen suomenkielisen ryhmän perustamista on pohdittu vuosien varrella, mutta uusi ryhmä ei mahdu vuonna 2020 valmistuneeseen kielikylpykouluun.

Tornion kouluissa ruotsi muuta maata suosittumpaa

Suomenkielisessä lukiossa ruotsin kirjoittaneiden abiturienttien määrä vähenee vuosi vuodelta.¹⁰⁷ Vuonna 2008 keskipitkän ruotsin kirjoitti vielä yli 60 prosenttia ylioppilaskokeisiin osallistuneista. Vuonna 2022 ruotsin kokeen suoritti enää vain 30 prosenttia lukiolaisista.¹⁰⁸ Vuoden 2023 keväällä keskipitkän ruotsin kokeeseen

¹⁰³ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 40 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

¹⁰⁴ <https://yle.fi/a/74-20016804>, 7.2.2023

¹⁰⁵ <https://yle.fi/a/7-10029339>, 24.2.2023

¹⁰⁶ <https://yle.fi/a/74-20019583>, 24.2.2023

¹⁰⁷ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 39–40 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

¹⁰⁸ <https://yle.fi/a/74-20024155>, 27.3.2023

ilmoittautui noin 5200 ja pitkän ruotsin kokeeseen noin 800 kokeelasta.

Tilastot näyttävät, että jos keskipitkän ruotsin kirjoittavien abiturienttien vähenee tasaista tahtia, kirjoittajat miltei katoavat parissakymmenessä vuodessa, ehkä nopeamminkin. Suomenkielinen koulu ei enää valmista lainkaan ruotsia taitavia ylioppilaita. Tämä lienee karu totuus, jollei jotain olennaista muutosta tapahdu kielikoulutuksessa tai kielikoulutuspolitiikassa.

Suomen länsirajalla Torniossa ruotsin kieli kiinnostaa muuta maata enemmän. Oppilaat ovat keskimääräistä motivoituneempia, mihin on löydettävissä luontaisia syitä. Useilla torniolaisopiskelijoilla on ystäviä tai sukulaisia naapurimaassa, erityisesti rajakaupungissa Haaparannalla. Moni käy harrastuksissa tai töissä Ruotsin puolella.

Torniossa ruotsin opiskeleminen kiinnostaa keskimääräistä enemmän myös ammattiin opiskelevia, mikä poikkeaa jossain määrin muusta Suomesta. Tulevat työmahdollisuudet Ruotsissa houkuttelevat monia. Naapurimaan läheisyys vaikuttaa asennoitumiseen: mitä lähempänä rajaa opiskelija asuu, sitä enemmän ruotsin opiskelu kiinnostaa.

B1-ruotsia tunti lisää perusopetukseen

Karvin vuonna 2022 tekemän arvioinnin perusteella yhdeksäsluokkalaisten tosiasiallinen ruotsin kielen taito ei riitä toisen asteen opintoissa (ks. luku ”Peruskoululaisten ruotsin kielen taito hälyttävän heikko”). Arviointi osoitti, että alhainen opiskelumotivaatio näkyy heikkoina oppimistuloksina. Oppilailta puuttui selkeä kuva ruotsin kielen asemasta maassamme sekä sen käytöstä tulevissa opinnoissa ja työelämässä.

Tammikuussa 2023 hallitus päätti lisätä B1-kielen (suomi tai ruotsi) opetusta yhdellä vuosiviikkotunnilla perusopetuksen vuosiluokilla 7–9.^{109,110,111} Suomenkielisessä perusopetuksessa B1-kieli tarkoittaa ruotsin opiskelua toisena kotimaisena kielenä.

¹⁰⁹ <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/b1-kielen-opetusta-lisataan-7-luokalla>, 19.1.2023

¹¹⁰ Valtioneuvoston asetus 111/2023

<https://www.edilex.fi/saaduskokoelma/20230111.pdf>, 24.1.2023

¹¹¹ <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/b1-kielen-opetussuunnitelman-perusteiden-paivitys-2023-2024>

Uuden tuntijaon perusteella B1-kielen opetusta järjestetään perusopetuksen aikana vähintään 7 vuosiviikkotuntia siten, että opetusta on

- kaksi vuosiviikkotuntia 6. luokalla
- kaksi vuosiviikkotuntia 7. luokalla ja
- kolme vuosiviikkotuntia 8.-9. luokalla.

Vuosiluokkien 3–6 ja 7 uudet perusteet siirretään opetussuunnitelmiin sellaisinaan. Opetuksen järjestäjä sen sijaan päättää paikallisesti opetussuunnitelmassaan, kuinka edellä mainitut 3 vuosiviikkotuntia sijoitetaan 8. ja 9. luokalle ja mitkä ovat opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt näillä vuosiluokilla. Uusi tuntijako tuli voimaan 1.8.2024.

Ruotsin opetuksen lisäys herätti keskustelua, etenkin kun lisätuntien sijoittaminen lukujärjestyksiin aiheuttaa peruskouluissa päänvaivaa jo nyt.¹¹² Kunnissa ollaan huolissaan pätevien opettajien saamisesta, koulupäivien pidentymisestä, koulukyydeistä ja lisäkustannuksista.

Tampereen ruotsinkielisestä koulusta loppuu tila

Tampereen ruotsinkielinen koulu on käynyt ahtaaksi.¹¹³ Svenska samskolan i Tammerforsin oppilasmäärä on pysynyt vuosikymmeniä noin 300:ssa. Katsausvuonna oppilasmäärän kerrottiin kasvaneen 350:een, eikä koulu enää mahdu nykyisiin tiloihin. Se saa lähivuosina lisätilaa. Tampereen yhdyskuntalautakunta on hyväksynyt suunnitelmat 2 500 neliömetrin laajuisen lisäosan rakentamiseksi koulun yhteyteen.

Miksi oppilasmäärä kasvaa? On arveltu, että Tampereen yleinen vetovoima selittää myös koulun oppilasmäärän kasvua. 2000-luvulla kaupungissa asuvien ruotsinkielisten määrä on kasvanut suhteellisesti samaa tahtia kuin kaupungin väkiluku. Vuosituhannen vaihteessa ruotsinkielisiä oli Pirkanmaalla noin 1 500, ja siitä määrä on kivunnut melkein 2 000:een. Koulu ei tilastoi oppilaiden taustoja, mutta arviolta noin puolet oppilaista on kaksikielisistä perheistä. Täysin ruotsinkielisiä on 30 prosenttia ja suomenkielisiä noin 20 prosenttia oppilaista.

¹¹² <https://yle.fi/a/74-20063866>, 11.12.2023

¹¹³ <https://yle.fi/a/74-20065039>, 19.12.2023

Sitä ei tarkkaan tiedetä, mistä ruotsinkielisiä muuttaa Tampereelle ja keitä he ovat. Yhtenä merkittävä ryhmänä pidetään ruotsinkielisiä paluumuuttajia. Koulun viidennen luokan opettaja **Pia Grönlund** on tyypillinen paluumuuttaja. Hän aloitti opintimensä koulun yhteydessä toimivassa päiväkodissa ja jatkoi ylioppilaaksi asti. Sen jälkeen hän opiskeli ruotsinkielisellä Pohjanmaalla, mutta palasi takaisin Tampereelle.

Kaksikielinen lääkärikoulutus etenee Turussa

Vuoden 2022 Kielipolitiikan vuosi -katsauksessa kirjoitettiin, että Turun yliopisto ja Åbo Akademi alkavat kouluttaa yhteistyössä kaksikielisiä lääkäreitä säätiörahoituksen turvin: Stiftelsen Eschnerska Frilasarettet lahjoitti Turun yliopiston kaksikieliselle lääkärikoulutukselle 600 000 euroa.¹¹⁴ Ammatillisen ruotsin kielen taitoon painottuvaa koulutusta järjestetään, jotta Varsinais-Suomen alueelle saataisiin ruotsin kieltä taitavia lääkäreitä.

Turun yliopiston ja Åbo Akademin kaksikielisen lääkärikoulutuksen klinisen opetuksen pilottivaihe käynnistyi Ahvenanmaalla vuoden 2023 keväänä.¹¹⁵ Tuolloin 20 Turun yliopiston lääketieteen kandidaattia aloitti sisätautiharjoittelunsa Ahvenanmaan keskussairaalassa. Varsinainen koulutus käynnistyi syksyllä 2023. Ruotsinkielistä klinistä koulutusta järjestetään Turun ja Vaasan seudulla sekä Ahvenanmaalla.

Ruotsalaisten opiskelijoiden määrä Suomessa kasvussa

Suomi opiskelumaana ei ole vanhastaan herättänyt kiinnostusta Ruotsissa. Viime vuosina Suomen suosio on kuitenkin lisääntynyt koko lailla.¹¹⁶ Vuonna 2016 Ruotsista haki suomalaisiin kouluihin 299 opiskelijaa, vuonna 2021 hakijamäärä oli 580. Vuonna 2022 ruotsalaisia hakijoita oli 486, joista opiskelupaikan sai 240.

Margarethe Böhme Nyström ja **Max Ekström** opiskelevat Helsingin ruotsinkielisessä kauppakorkeakoulussa Hankenissa. Syksyllä 2022 opiskelupaikan Hankenista sai lähes kolmekymmentä ruotsalaista opiskelijaa. Ruotsalaiset keuhuvat kilvan suomalaista korkeakoulua ja

¹¹⁴ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 54 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

¹¹⁵ <https://www.ts.fi/uutiset/5943997>, 22.3.2023

¹¹⁶ <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009473748.html>, 3.4.2023

suomalaisen yhteiskunnan opiskelijaystävällisyyttä: halpa lounas, liikuntaetuja, opiskelija-asuntoja, hyvä julkinen liikenne.

Opiskelupaikan saa helpommin kuin esimerkiksi Tukholman kauppakorkeakoulusta. Opiskelupaikan saamiseen riittää ruotsalainen lukiotodistus eikä pääsykoetta vaadita. Ruotsalaisella opiskelijalla on paremmat mahdollisuudet saada korkeatasoinen opiskelupaikka Suomesta kuin Ruotsista. Hankenilla on ruotsalaisille hakijoille pieni lisäkiintiönsä, joka ei vaikuta suomalaisen yhteishaun valintoihin.

Ruotsi työssä ja palveluissa

Suomenkieliset haluavat käyttää ruotsia työelämässä

Suomenkieliset haluavat käyttää ruotsia ja kehittää kielitaitoaan työelämässä, selviää Turun yliopiston tutkimuksesta.^{117,118} Siihen osallistui noin 350 työntekijää muun muassa Turun seudun yrityksistä, tuomioistuimista ja museokeskuksesta. Hieman yli 20 prosenttia tutkimukseen osallistuneista käytti ruotsia päivittäin tai joka viikko, noin 40 prosenttia satunnaisesti.

Tulokset osoittavat, että suomenkieliset haluavat käyttää ruotsia työssään ja päästä kehittämään kielitaitoa työelämässä. Työntekijöiden tukeminen ruotsin käyttämiseen työkielenä on tärkeää. Kyselyyn vastanneet pitivät merkityksellisenä sitä, että puhumiseen ja ruotsin kielen käyttöön rohkaistaan. Kielteiset kokemukset puhetilanteista puolestaan sammuttavat motivaatiota. Muuan vastaaja kertoo, että kun hän oli käyttänyt työtehtävässään ruotsia, keskustelun toinen osapuoli oli pyytännyt hakemaan paikalle jonkun, joka oikeasti osaa kieltä. Tämä vei häneltä innostuksen käyttää ruotsia pitkäksi aikaa.

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen ruotsinkieliset palvelut

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen ruotsinkielisten palveluista tehtiin *Polis*-kysely kesällä 2023 (kysely oli avoinna 31.5.2023–21.6.2023).^{119,120,121} Siinä selvitettiin ruotsinkielisten palveluiden saatavuutta ja laatua hyvinvointialueella. Kysely toteutetaan vastedes vuosittain, jotta ruotsinkielisten palveluiden tilasta saadaan ajantasainen käsitys.

Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 153. Vastaajista 85 prosenttia ilmoitti äidinkielekseen ruotsin. Vastaajat pitivät toimivia ruotsinkielisiä palveluja ja kieliyhteisön elinvoimaisuutta tärkeänä. Suomen tulisi olla esimerkkimaa, jossa kielelliset oikeudet toteutuvat

¹¹⁷ <https://sites.utu.fi/svenskaniabo/fi/hankkeet/svar-svenska-i-arbetslivet/>

¹¹⁸ <https://yle.fi/a/74-20057852>, 2.11.2023

¹¹⁹ <https://kpsHP->

hva.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meeting&id=2023606, 7.9.2023

¹²⁰ <https://kpsHP->

hva.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meeting&id=2023607, 25.9.2023

¹²¹ <https://yle.fi/a/74-20051964>, 26.9.2023

ja jossa ruotsinkieliset voivat pitää kiinni kielellisistä oikeuksistaan. Palkkauksen kielilisan arvioitiin tukevan ruotsinkielistä asiakaspalvelua. Erityisesti korostettiin sitä, että hyvinvointialueen henkilökunnan tulisi edes yrittää puhua ruotsia äidinkieleltään ruotsinkieliselle lapselle. Vastauksissa ruotsin kielen asemasta palveluissa oli hajontaa seuraavanlaisissa kysymyksissä:

- Osaako hyvinvointialueen henkilökunta eri yksiköissä ruotsia?
- Osoitetaanko ruotsinkielisiin palveluihin riittävästi resursseja?
- Saadaanko palveluita riittävästi äidinkielellä?
- Ymmärretäänkö asiakasta omalla kielellä?

Ruotsinkielisissä palveluissa on ilmeisen paljon parannettavaa. Kyselyn vastausten perusteella nimettiin seuraavat kehittämiskohteet:

- Neuvolapalvelujen toiminta tulisi järjestää samalla tavoin suomeksi ja ruotsiksi.
- Vanhustenhuollon toimiminen ruotsiksi ja erityisesti ruotsinkielisen tehostetun palveluasumisen paikkojen riittävyys tulee taata.
- Pelastuspalvelujen kaksikielinen toteutus on otettava huomioon palvelutasopäätöstä laadittaessa.
- Ruotsinkielisiä palveluja tulee vahvistaa yleisesti, erityisesti ruotsin kielen käyttöön ja palveluasenteeseen tulee panostaa.

HUSin nettiterapiaa nyt myös ruotsiksi

HUS (Helsingin yliopistollinen sairaala) tavoittelee toiminnassaan elävää kaksikielisyyttä.^{122,123} Sairaala on tuottanut lievien ja keskivaikeiden mielenterveyden häiriöiden hoitoon kehitettyjä lyhytterapiaohjelmia verkkoon vuodesta 2013 lähtien. Vuonna 2023 nettiterapian aloitti yli 18 000 asiakasta.

Palvelua tarjottiin aluksi vain suomeksi, mutta marraskuussa 2023 sairaala ilmoitti, että kaikki HUSin tuottamat nettiterapiat ovat käytettävissä myös ruotsinkielisinä versioina.¹²⁴ Terveystieteiden kieleen erikoistuneet kääntäjät ovat ruotsintaneet

¹²² Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2019, s. 80–81 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/8994/Kielipolitiikan_vuosi_2019.pdf

¹²³ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 41: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10014/Kielipolitiikan_vuosi_2020.pdf

¹²⁴ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70053945/husin-nettiterapiat-nyt-myos-ruotsiksi?lang=fi>, 9.11.2023

nettiterapiaohjelmat, minkä jälkeen HUSin kaksikieliset psykologit ovat tarkistaneet ne.

Nettiterapia on verkossa tapahtuvaa terapeutin tukemaa hoitoa mielenterveyden ongelmiin, kuten masennukseen, ahdistukseen, paniikkikohtauksiin, sosiaaliseen jännittämiseen ja pakko-oireisiin. Nettiterapiaohjelmia on tällä hetkellä 12, mutta niitä tuotetaan lisää, uusimpana ADHD-kuntoutukseen tarkoitettu ohjelma. Nettiterapiassa asiakas voi työskennellä mobiilisovelluksen avulla joustavasti paikasta ja kellonajasta riippumatta. Hoidon pääsee aloittamaan viikon kuluessa siitä, kun lääkäri on kirjoittanut lähetteen. Terapiajakso kestää noin kolme kuukautta.

Nettiterapia pohjautuu kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan ja ajantasaisiin hoitomuotoihin. Verkossa toteutettava terapia on vaikuttava hoitomuoto, sillä tutkimusnäytön perusteella nettiterapioiden teho ei poikkea lyhyistä kasvokkaisista psykoterapioista.

Kaksikielisiä hätäkeskuspäivystäjiä on liian vähän

Pelastusopiston ensimmäiseltä kaksikieliseltä hätäkeskuspäivystäjäkurssilta valmistui viisitoista kaksikielistä päivystäjää joulukuussa 2019.¹²⁵ Kaksikielisistä hätäkeskuspäivystäjistä on pulaa jälleen, erityisesti Vaasassa.^{126,127} Ensimmäisen kaksikielisen kurssin jälkeen Vaasaan palkattiin 12 uutta päivystäjää, mutta heistä enää 7 on samassa työssä. Monilla päivystäjäkoulutuksen käyneellä oli entuudestaan toinen ammatti, ja osa on palannut aikaisempaan työhönsä.

Katsausvuonna Vaasan hätäkeskuksessa oli yhdeksän virkaa täyttämättä, mutta avoimista paikoista huolimatta Vaasan seudulta ei ole hakeuduttu hätäkeskuspäivystäjäkoulutukseen. Kolmelta edelliseltä kurssilta valmistuneista ainoastaan yksi työskentelee Vaasan hätäkeskuksessa. Kaksikielisiä päivystäjiä työskentelee lisäksi myös Turun ja Keravan hätäkeskuksissa. Tällä hetkellä 11 prosenttia hätäkeskuspäivystäjistä pystyy työskentelemään sekä suomeksi että ruotsiksi.

¹²⁵ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2020, s. 42 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10014/Kielipolitiikan_vuosi_2020.pdf

¹²⁶ <https://yle.fi/a/74-20030064>, 3.5.2023

¹²⁷ <https://yle.fi/a/74-20032481>, 19.5.2023

Vuoden 2024 tammikuussa alkoi järjestyksessään toinen kaksikielisten hätäkeskuspäivystäjien kurssi, jolta valmistuu 24 kaksikielistä hätäkeskuspäivystäjää. Puolitoista vuotta kestävä kurssin suorittaneet palkataan töihin heti valmistumisen jälkeen.

Kaksikieliselle kurssille osallistuvalla edellytetään sujuvaa suomen ja ruotsin kielen taitoa. Kielitaito testataan valintakokeiden yhteydessä. Koulutus järjestetään Kuopiossa sijaitsevassa Pelastusopistossa, mutta osa kursseista pidetään Poliisiammattikorkeakoulussa Tampereella ja osan voi suorittaa itsenäisesti verkko-opetuksessa. Tutkintoon sisältyy kaksi työharjoittelua, jotka suoritetaan hätäkeskuksissa Vaasassa, Oulussa, Kuopiossa, Porissa, Turussa tai Keravalla.

Ruotsinkielinen rikostutkinta pulassa

Ruotsinkielisten rikoksesta epäiltyjen kuulustelut venyvät sen vuoksi, ettei poliisissa ole riittävästi ruotsin kielen taitoisia rikostutkijoita.^{128,129} Varsinkin ruotsinkielisellä Pohjanmaalla tutkinnassa tarvitaan usein ruotsia. Tilanne on heikentynyt muun muassa siksi, että Pohjanmaan poliisilaitoksessa moni kaksikielinen työntekijä on siirtynyt tutkinnasta muihin tehtäviin, esimerkiksi erityistutkintaryhmiin.

Rikoksesta epäilty voi joutua odottamaan poliisivankilassa kuulustelua pitkään, jos työvuorossa ei ole ruotsin kielen taitoista tutkijaa. Tilanne on ongelmallinen myös laillisuuden näkökulmasta: ruotsinkieliset joutuvat odottamaan tutkintaa kauemmin. Ruotsinkieliset rikosilmoitukset ja niiden selvittäminen kasaantuvat muutamalle työntekijälle.

Alkuvuodesta 2023 Pohjanmaan poliisilaitoksella käynnistettiin talkoohenkinen projekti, jossa kaikki ruotsinkieliset poliisit osallistuivat juttusuman purkamiseen. Se auttoi hetkellisesti, muttei ratkaissut itse ongelmaa. Pysyvänä ratkaisuna on mietitty muun muassa ruotsinkielisten asioiden tutkintaryhmän perustamista.

Ruotsinkielisten poliisien vähyyteen vaikuttaa välillisesti myös se, ettei Poliisiammattikorkeakoulun opiskelupaikkoja saada täytetyksi. Paikkoja on vuosittain 400 uudelle opiskelijalle. Alalle pyrkiviä riittää

¹²⁸ <https://poliisi.fi/-/poliisin-tuore-toimintaymparistokatsaus-ikaluokkien-pieneneminen-ja-kaupungistuminen-haastavat-poliisiakin>, 30.6.2023

¹²⁹ <https://yle.fi/a/74-20039441>, 5.7.2023

(keskimäärin noin 5 000 vuodessa), mutta valintakoe karsii hakijoita roimasti. Esimerkiksi vuonna 2022 koulutukseen hyväksyttiin vain 255 opiskelijaa. Kaikki aloituspaikat täytettiin viimeksi vuonna 2018.

Oikeuteen ei saatu kaksikielistä syyttäjää, epäillyt vapautettiin

Pohjanmaan käräjäoikeudessa jouduttiin harvinaiseen tilanteeseen: käräjäoikeus vapautti vangitut, koska istuntoon ei saatu ruotsin kielen taitoista syyttäjää.¹³⁰ Syyttäjä oli sairastunut eikä kielitaitoista sijaista saatu järjestetyksi. Syyttäjän sijaisen pitää paitsi tuntea käsiteltävä oikeusjuttu myös osata jutun käsittelykieltä.

Oikeudenkäynti oli keskeytetty kahta viikkoa aiemmin samasta syystä. Syytetyt olivat olleet vangittuina kesäkuun puolesta välistä saakka, joten käräjäoikeus ei voinut enää määrätä syytettyjä pidettäväksi vangittuina. Syytettyjen saaminen uudelleen oikeuteen on epävarmaa, sillä joukossa on Ruotsin kansalaisia, jotka voivat poistua maasta käsittelyn keskeydyttyä. Tällöin jutun käsittely voi kaatua, sillä syytettyjen pitää osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.

Kielitaitoa ja kokemusta vaaditaan

Valtakunnansyyttäjä **Ari-Pekka Koiviston** mukaan Pohjanmaan käräjäoikeuden tapauksessa ei välttämättä ole kysymys yksinomaan kielitaidosta, vaan myös kaksikielisten syyttäjien kokemuksesta tehtävässään.¹³¹ Iso osa syyttäjälaitoksessa työskentelevistä kaksikielisistä syyttäjistä on verraten nuoria. Syyttäjän tehtävä vaatii riittävää kokemusta, jotta siinä kykenee hoitamaan itsenäisesti laajoja ja vaativia rikosasioita. Lisäksi asian kiireellisyys voi estää sen, ettei syyttäjä ehdi perehtyä asiaan ja sen taustoihin riittävästi.

Pohjanmaan käräjäoikeudessa käsitellyssä jutussa oli yli 2 000 sivun laajuinen tutkinta-aineisto ja lukuisia tutkintavankeja. Tällaisen jutun pääkäsittelyyn valmistautuminen vie useita päiviä. Valtakunnansyyttäjän mukaan kielitaitoon ja järjestelmän toimivuuteen kiinnitetään huomiota esimerkiksi syyttäjäparien ja syyttäjärühmien avulla.

¹³⁰ <https://yle.fi/a/74-20061854>, 23.11.2023

¹³¹ <https://yle.fi/a/74-20062568>, 19.12.2023

Pohjanmaan käräjäoikeus on kaksikielinen. Syyttävien virkojen kielitaitovaatimukset vaihtelevat syyttäjäalueittain. Ruotsinkielisillä alueilla on oltava syyttäjiä, joiden kelpoisuusvaatimuksena on ruotsin kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito. Etelä-Suomen syyttäjäalueella on yhdeksän tällaista syyttäjän virkaa. Länsi-Suomen syyttäjäalueella, johon Pohjanmaan käräjäoikeus kuuluu, niitä on seitsemän.

Pääministerin ruotsi

Pääministeri on valtioneuvoston keulakuva. Pääministeri on kaksikielisen maan hallituksen johtohahmo. Kirjoittamattomana sääntönä on ollut, että pääministeri pyrkii käyttämään julkisissa esiintymisissä ruotsia, ainakin jossain määrin.

Vuoden 2022 katsauksessa kirjoitettiin siitä, ettei silloinen pääministeri **Sanna Marin** puhunut ruotsia julkisuudessa.¹³² Kun Ruotsin pääministeri **Ulf Kristersson** vieraili ensimmäistä kertaa Suomessa syksyllä 2022, pääministereiden tiedotustilaisuus pidettiin englanniksi. Lehtitietojen mukaan Marin lupasi harjoitella ruotsin kielen käyttöä, mutta se rajoittui yhteen ruotsin kielen yksityistuntiin.^{133,134}

Nykyisen hallituksen pääministeri **Petteri Orpo** puhuu niin ikään englantia ruotsin sijaan julkisissa yhteyksissä.¹³⁵ Suomen ja Ruotsin pääministerien tapaamisissa käytetään englantia sekä lehdistötilaisuuksissa että ministerien keskinäisissä keskusteluissa. Elokuussa 2023 pidetyssä tapaamisessa Orpo kuitenkin yllätti kuulijat ja luki lehdistötilaisuudessa oman puheenvuoronsa aluksi reilun minuutin verran ruotsia paperista.^{136,137} Pääministeri jatkoi puhetta englanniksi ja lupasi seuraavalla Ruotsin-vierailullaan vastata ainakin muutama kysymykseen ruotsiksi. Sen jälkeen kuultiin Ruotsin pääministerin pakollinen kevennys: ”Sinun ruotsisi on kuitenkin paljon parempi kuin minun suomeni.” Lehtitietojen

¹³² Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 56 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

¹³³ <https://www.is.fi/politiikka/art-200009445347.html>, 10.3.2023

¹³⁴ <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/8751786a-858f-4c5f-9765-006dc2f560fc>, 10.3.2023

¹³⁵ <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/253703f9-3604-498f-aa2e-c32aae035573>, 19.4.2023

¹³⁶ <https://yle.fi/a/74-20047053>, 25.8.2023

¹³⁷ <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/262377b2-b6e2-4510-8a4c-dacf506cc3a1>, 27.8.2023

mukaan Petteri Orpo olisi aloittanut ruotsin kielen lisäopinnot eduskuntavaalien kynnyksellä.

Saamen kielet

Saamelaisten parlamentaarinen työ 50 vuotta

Saamelaisten parlamentaarinen työ Suomessa täytti 50 vuotta katsausvuoden marraskuussa.^{138,139} Marraskuussa 1973 perustettiin valtioneuvoston asetuksella saamelaisvaltuuskunta, joka toimi saamelaiskäräjien edeltäjänä vuosina 1973–1995. Sen tehtävänä oli valvoa saamelaisten oikeuksia ja edistää saamelaisten taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oloja sekä tehdä aloitteita ja antaa viranomaisille lausuntoja. Saamelaisvaltuuskuntaan kuului 20 jäsentä, jotka valittiin saamelaisten kotiseutualueen neljästä kunnasta. Jokaisesta kunnasta valittiin vähintään kaksi edustajaa.

Saamelaiskäräjät aloitti toimintansa vuoden 1996 alussa, jolloin laki saamelaiskäräjistä tuli voimaan.¹⁴⁰ Käräjät hoitaa saamelaisten kotiseutualueella kieleen ja kulttuuriin liittyvää itsehallintoa. Tätä nykyä toimielimen pääasiallinen toiminta sijoittuu Inariin, Saamelaiskulttuurikeskus Sajokseen.¹⁴¹ Valtio vastaa käräjien toiminnasta ja sen rahoituksesta. Saamelaiskäräjät kuuluu oikeusministeriön hallinnonalaan.

Saamelaiskäräjien toimikenttä on laajentunut ja tehtävät lisääntyneet huomattavasti vuosien aikana, niin että toimielimestä on tullut merkittävä työnantaja saamelaisten kotiseutualueella. Käräjillä työskenteli vuoden 2023 lopussa yhteensä 64 henkilöä.¹⁴² Yleisessä toimistossa oli 27 työntekijää (17 vakinaista, 10 määräaikaista). Suoraan kieleen liittyvien työntekijöiden määrä jakautui seuraavasti: Saamen kielitoimisto (8 vakinaista, 6 määräaikaista työntekijää), Koulutus- ja oppimateriaalitoimisto (7 vakinaista, 4 määräaikaista).

¹³⁸ <https://www.epressi.com/tiedotteet/politiikka/saamelaisten-parlamentin-50-vuotisjuhlaa-vietetaan-marraskuussa-2023.html>, 11.10.2024

¹³⁹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/politiikka/saamelaisvaltuuskunnan-asettamisesta-tanaan-50-vuotta.html>, 9.11.2023

¹⁴⁰ Laki saamelaiskäräjistä (alkuperäinen 974/1995)
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>

¹⁴¹ <https://www.sajos.fi/>

¹⁴² Saamelaiskäräjien toimintasuunnitelma-talousarvio 2024 (hyväksytty 19.12.2023)

https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=dokumenttipankki/kertomukset_ohjelmat_ja_suunnitelmat/suunnitelmat

Kieli on välillisesti esillä myös muissa toiminnoissa (muun muassa Saamelaismusiikki-keskuksessa ja Alkuperäiskansojen elokuvakeskus Skábmassa).

Työjärjestyksen¹⁴³ mukaan saamelaiskäräjillä on seuraavat toimintayksiköt: saamelaiskäräjien kokous (käräjien kokous), hallitus, käräjien puheenjohtaja, elinkeino- ja oikeuslautakunta, koulutus- ja oppimateriaalilautakunta, kulttuurilautakunta, saamen kielineuvosto, sosiaali- ja terveyslautakunta, nuorisoneuvosto sekä vaalilautakunta. Käytännön työtä johtaa sihteeristö, joka on organisoitunut kolmeksi toimistoksi (yleinen toimisto, saamen kielen toimisto sekä koulutus- ja oppimateriaalitoimisto). Yleisen toimiston alaisuudessa toimivat kulttuurikeskus Sajoksen palveluyksikkö ja sosiaali- ja terveysyksikkö sekä saamelainen lastenkulttuurikeskus, musiikkikeskus ja alkuperäiskansojen elokuvakeskus. Linjaorganisaation lisäksi saamelaiskäräjillä toimii 4 erillistoimielintä: saamelaisten koulutusasiain yhteistyöelin, saamelaisten sosiaali- ja terveysasiain yhteistyöelin, inarinsaamelaisasiain neuvottelukunta, eettisten ohjeiden toimielin.

Kielityötä tekevät koulutus- ja oppimateriaalilautakunta sekä saamen kielineuvosto. Saamelaiskäräjät julkaisee saamen kieliin liittyviä opetustilastoja.¹⁴⁴ Tiedot koskevat saamen kielen ja saamenkielistä opetusta esi- ja perusopetuksessa sekä lukioissa. Tilastoinnissa erotellaan opetus kolmen saamen kielen mukaan (pohjoissaame, koltansaame, inarinsaame). Oppilasmäärät on esitetty koulukohtaisesti luokka-asteittain, ja tietoihin on sisällytetty myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella tapahtuva opetus kunnittain. Kotiseutualueen ulkopuolelle tarjottava etäopetus on lisääntynyt saamen kielten etäopetushankkeiden myötä.¹⁴⁵

¹⁴³ Saamelaiskäräjien työjärjestys, voimassa oleva (muutos hyväksytty 19.12.2023) PDF

<https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=dokumenttipankki/ty%C3%B6j%C3%A4rjestys>

¹⁴⁴

<https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/?f=dokumenttipankki/tilastoja/opetustilastot>

¹⁴⁵ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 65 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

Saamen kieliteko -palkinto Lapin hyvinvointialueelle

Saamelaiskäräjien saamen kielineuvosto myönsi vuoden 2023 *Saamen kieliteko* -palkinnon Lapin hyvinvointialueelle.^{146,147} Palkinnon perusteluissa todetaan, että hyvinvointialue on perustamisestaan lähtien ottanut huomioon saamen kielet organisaatiossaan. Saamenkielisiä ja saamelaisen kulttuurin mukaisia palveluita on pyritty luomaan kiinteänä osana organisaation toimintaa.

Hyvinvointialue on perustanut saamenkielisten palvelujen kehittämispäällikön ja palvelupäällikön virat. Saamen kielten käyttömahdollisuuksia tukevat koltan-, inarin ja pohjoissaamen kielityöntekijät. Lisäksi Lapin hyvinvointialueen saamen kielen lautakunnan toiminta tukee saamen kielten asemaa ja kielellisten oikeuksien toteutumista. Palkinnon toivotaan kannustavan Lapin hyvinvointialuetta vahvistamaan edelleen saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluitaan.

¹⁴⁶ <https://samediggi.fi/vastuualueet/saamen-kielet/saamen-kieliteko/>

¹⁴⁷ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kotimaa/saamen-kielitekopalkinto-myonnetaan-lapin-hyvinvointialueelle.html>, 27.10.2023

Saamen kielten etäopetuksessa 180 oppilasta

Pilottihanke saamen kielten etäopetuksen kehittämiseksi toteutettiin vuosina 2018–2020.^{148,149,150} Oppilaiden määrä etäopetuksessa on kasvanut sen jälkeen vuosi vuodelta. Vuonna 2021 opetukseen osallistui 92 oppilasta eri puolilla maata. Heistä 44 opiskeli pohjoissaamea, 27 inarinsaamea ja 20 koltansaamea. Hankkeessa oli mukana 35 opetuksen järjestäjää ja 59 koulua.

Lukuvuonna 2022–2023 etäopetuksessa oli noin 150 oppilasta (pohjoissaame 103, inarinsaame 38 ja koltansaame 20). Etäopetukseen oli liittynyt 90 koulua ja yli 40 kuntaa ympäri Suomen. Hankkeessa oli kuusi opettajaa, joista kolme työskenteli päätoimisena tuntiopettajana.

Syksyllä 2023 saamen etäopetuksessa aloitti noin 180 oppilasta 118 eri koulussa ja yli 40 kunnassa ympäri Suomen.¹⁵¹ Oppilas- ja opiskelijamäärän kasvettua hankkeeseen oli palkattu yhteensä seitsemän päätoimista opettajaa ja kolme päätoimista tuntiopettajaa.

¹⁴⁸ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 61–62 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

¹⁴⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 41 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

¹⁵⁰ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 65 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

¹⁵¹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/saamen-kielten-etaopetushankkeen-kuudes-lukuvuosi-kaynnistyi-mukana-jo-180-oppilasta.html>, 19.9.2023

Saamelaiskäräjävaalit 2023

Saamelaiskäräjävaalit pidettiin katsausvuoden syksyllä ja tulos julkistettiin lokakuun alussa.^{152,153} Vaalien äänestysprosentti oli 52. Äänioikeutta vaaleissa käytti yhteensä 3129 äänioikeutettua. Vaalilautakunta jätti tulostenlaskun ulkopuolelle 252 ääntä ja hylkäsi 10 mitätöntä äänestyslippua. Ääntenlaskennan jälkeen saapui postitse 26 äänestyslippua, joita ei otettu huomioon.

Kenelle ääni kuuluu saamelaiskäräjävaaleissa? Saamelaiskäräjävaalien äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta käydään jatkuvaa keskustelua. Rajankäyntiä ja kiistaa on aiheuttanut se, ketkä katsotaan äänioikeutetuiksi vaaleissa ja millä perusteella. Moni kokee tulleen syrjäytetyksi vaaleissa.¹⁵⁴ Kiistat äänioikeudesta saattavat kärjistyä äänestyspaikalla, niin että poliisia tarvitaan turvaamaan järjestystä.¹⁵⁵

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsitellään poikkeuksetta saamelaiskäräjävaalien vaaliluettelon merkitsemiseen liittyviä valituksia. Vuoden 2023 vaalien yhteydessä korkein hallinto-oikeus oli saanut syyskuun alkuun mennessä 95 valitusta.¹⁵⁶ Saamelaiskäräjien hallitukselle lähetettiin 55 oikaisuvaatimusta vaalien tuloksesta.¹⁵⁷

Saamelaiskäräjien vaalilautakunta kokoaa vaalien vaaliluettelon. Se hyväksyi vuoden 2023 vaaliluettelon ennätysellisen paljon äänioikeutettuja, yli 6 000 henkilöä. Vaalilautakunta jätti merkitsemättä vaaliluettelon 86 henkilöä, joille hallinto-oikeus oli antanut edellisissä vaaleissa äänioikeuden vastoin saamelaiskäräjien kantaa. Äänioikeuskiistat ratkaistaan vasta vaalien jälkeen, niin että odotettavissa on lukuisia vaalien tulosta koskevia valituksia.

¹⁵² <https://www.hs.fi/suomi/art-2000009896968.html>, 3.10.2023

¹⁵³ <https://www.epressi.com/tiedotteet/politiikka/saamelaiskarajavaalien-tulos-2023.html>, 5.10.2023

¹⁵⁴ <https://yle.fi/a/74-20050857>, 21.9.2023

¹⁵⁵ <https://www.lapinkansa.fi/poliisi-halytettiin-paikalle-saamelaiskarajien-vaa/5925638>, 2.10.2023

¹⁵⁶

<https://kho.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2023/khoonaloittanutsaamelaiskarajienvaaliluettelovalitustenkasittelyn.html>, 6.9.2023

¹⁵⁷ <https://samediggi.fi/ajankohtaista/saamelaiskarajien-hallitukselle-55-oikaisuvaatimusta-vaalien-tuloksesta/>, 26.10.2023

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio jatkaa työtään

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio aloitti toimintansa vuoden 2021 joulukuussa. Työskentely on kangerrellut pitkin matkaa ja ollut välillä myös keskeytyksissä.^{158,159} Valtioneuvosto päätti katsausvuoden marraskuussa, että komission työ jatkuu.^{160,161} Prosessi etenee pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti vuoden 2025 loppuun asti.

Valtioneuvoston kanslia nimesi samalla komissiolle uuden seurantaryhmän. Seurantaryhmää johtaa pääministerin valtiosihteeri **Risto Artjoki**. Komission työn jatkamista koskevat päätökset on valmisteltu saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen kanssa.

Kesäkuussa 2023 komissio käynnisti saamelaisten kuulemiset eli tärkeimmän työnsä. Vuoden loppuun mennessä kuulemisissa on kohdattu noin 120 saamelaista. Komissio on järjestänyt 10 keskustelutilaisuutta eri puolilla maata ja käynnistänyt erillisselvityksiä työilleen merkityksellisistä aiheista. Lisäksi kuultavana on ollut noin 30 asiantuntijaa.

Komission työn tavoitteet säilyivät entisinä. Tottuus- ja sovintoprosessissa arvioidaan historiallista ja nykyistä syrjintää sekä oikeuksien loukkauksia ja selvitetään, miten ne vaikuttavat saamelaisiin ja heidän yhteisönsä nykytilanteessa. Työssä arvioidaan myös valtion sulauttamispolitiikan vaikutuksia saamelaisyhteisöille. Komission tehtävänä on ehdottaa, miten yhteydenpitoa saamelaisten ja Suomen valtion välillä voitaisiin parantaa. Myös saamelaisten keskinäisiä suhteita tulee valottaa. Tottuus- ja sovintoprosessin pyrkimyksenä on myös lisätä tietoisuutta saamelaisista Suomen alkuperäiskansana. Komission tulee laatia

¹⁵⁸ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2021, s. 38: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/10810/Kielipolitiikan_vuosi_2021.pdf

¹⁵⁹ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 60–61: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

¹⁶⁰ <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010012286.html>, 23.11.2023

¹⁶¹ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70070052/saamelaisten-tottuus-ja-sovintokomissio-kutsuu-mediainfoon-ja-salaattilounaalle-keskiviikkona-13122023-klo-11-13-valtioneuvoston-linnaan-snellmaninkatu-1-neuvotteluhuone-konselji-kulku-paaoven-kautta-senaatintorin-puolelta?lang=fi>

raportti toimenpide-ehdotuksineen marraskuun 2025 loppuun mennessä.

Koltansaamenkielinen elokuva *Je'vida* ensi-iltaan

Ensimmäinen koltansaamenkielinen pitkä elokuva *Je'vida* sai Suomen ensi-iltansa katsausvuoden lokakuussa.^{162,163} Sen maailmanensi-ilta oli kesäkuussa New Yorkin *Tribeca*-elokuvafestivaalilla, minkä jälkeen se esitettiin syyskuussa Toronton elokuvafestivaalin *Centrepiece*-sarjassa. Suomen elokuvateattereissa *Je'vida* se sai noin 15 800 katsojaa.¹⁶⁴

Je'vida kertoo taustansa hylänneestä iäkkästä koltasaamelaisesta naisesta **Iidasta**, joka ajautuu henkiseen kriisiin, kun vanha kotitila myydään. Sen myötä salattu kulttuuriperimä ja tukahdutettu kokemusmaailma alkavat nousta pintaa. Elokuva kertoo siitä, millaista koltasaamelaisten elämä oli ja miten elämänmuodon muutos kirpaisi suomalaistamisen aikaan.

Elokuvalle ja sen ohjaajalle **Katja Gauriloffille** myönnettiin katsausvuonna useita palkintoja.¹⁶⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Gauriloffille Suomi-palkinnon joulukuussa.¹⁶⁶ Palkinnon perusteet olivat seuraavat:

Katja Gauriloffilla on kahden vuosikymmenen mittainen, menestyksekkäs ura ohjaajana. Sen tähänastinen huipennus on Gauriloffin ohjaama ja yhdessä Niillas Holmbergin kanssa käsikirjoittama, maailman ensimmäinen kokopitkä koltansaamenkielinen fiktioelokuva *Je'vida*, joka tuli ensi-iltaan kuluvan vuoden lokakuussa.

Gauriloffin dokumenttielokuva *Kuun metsän Kaisa* vuodelta 2016 voi pitää *Je'vidan* sisarteoksena. Se nosti laajaan tietoisuuteen koltasaamelaisten kulttuurin ja koltansaamen kielen, jota puhuu äidinkielenään enää noin 300 henkilöä. Gauriloffilla on mittaamaton merkitys näkyvyyden palauttamisessa kulttuurille, jolta se on pakolla viety.

¹⁶² <https://www.aamulehti.fi/elokuvat/art-2000009933928.html>, 19.10.2023

¹⁶³ <https://www.hs.fi/paivanlehti/20102023/art-2000009914749.html>, 19.10.2023

¹⁶⁴ <https://www.ses.fi/tietoa-elokuva-alasta/katsojaluvut-ja-tilastot/kotimaisten-elokuvien-katsojaluvut-2023/>

¹⁶⁵ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/elokuvaohjaaja-katja-gauriloffille-merkittavia-palkintoja-tyosta-ihmisoikeuksien-ja-saamelaisten-hyvaksi.html>, 8.12.2023

¹⁶⁶ <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/suomi-palkinnot-ansioituneille-taiteilijoille>

Amnesty International -järjestön Suomen osasto on myöntänyt *Kynttiläpalkinnon* vuodesta 2002 alkaen. Se jaetaan vuosittain henkilölle tai yhteisölle, joka on edistänyt ihmisoikeuksia joko yksittäisellä teolla tai elämäntyöllään. Vuonna 2023 palkinnon sai Katja Gauriloff.¹⁶⁷ Amnestyn mukaan Gauriloffin työ on tuonut esille kolttasaamelaisten asemaan ja oikeuksiin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Hänen elokuviensa kautta yhä useampi on päässyt tutustumaan suurelle yleisölle melko tuntemattomaan kolttasaamelaiseen kulttuuriin.

Inarin kunnan kulttuuritoimi jakaa vuosittain *Inarilaisteko-*kulttuuripalkinnon inarilaisen kulttuurin hyväksi toimineelle henkilölle tai ryhmälle. Vuonna 2023 palkinnon saajaksi valittiin *Je'vidan* tuotantoon osallistunut kolttaja- ja paikallisyhteisö ja Näätämon kyläyhdistys.¹⁶⁸ Elokuva oli kolttasaamelaisen yhteisön kollektiivinen ponnistus, sillä *Je'vidan* tuotantoryhmän tukena työskenteli paikallisia ihmisiä. Elokuvan merkittävissä rooleissa esiintyi kolttasaamelaisia ja joukkokohtauksissa lukuisia yhteisön jäseniä. Kolttasaamelaiset selvittivät taustatyönä kohtauksille sopivia kuvauspaikkoja. Paikallinen väki toi kuvauksiin kolttasaamelaista puvustusta ja esineistöä.

Katja Gauriloff kuvaa koltansaamea sisällään olevaksi myräksi äidinkieleksi.¹⁶⁹ Hänen äitinsä oli kotoisin Petsamosta ja oppi lapsuudessaan koltansaamen ensimmäisenä kielenään. 1970-luvulla perhe asui Rovaniemellä suomenkielisessä ympäristössä. Äiti puhui koltansaamea sujuvasti sisarustensa kanssa, kun Katja oli pieni, mutta tyttärelleen hän puhui vain suomea. Katja ei oppinut koltansaamea. Tämän menetyksen raskauden hän ymmärsi teini-ikäisenä. Myöhemmin hänelle valkeni, etteivät muutkaan hänen sukupolvensa kolttasaamelaiset lapset sosiaalistuneet sukunsa kieleen. Kielen ja kulttuurin menettäminen oli keskeinen syy siihen, että Gauriloffista tuli elokuvantekijä. Taiteen avulla hän velkoo mennyttä.

¹⁶⁷ <https://www.amnesty.fi/amnesty-myontaa-kynttilapalkinnon-elokuvaohjaaja-katja-gauriloffille/>, 8.12.2023

¹⁶⁸ <https://www.inari.fi/fi/tiedotteet-ja-kuulutukset/tiedotteet/vuoden-2023-inarilaisteko-kulttuuripalkinto-on-myonnetty.html>, 7.12.2023

¹⁶⁹ <https://www.hs.fi/paivanlehti/20102023/art-2000009914749.html>, 19.10.2023

Revontulten räppäri -elokuva palkittiin

Marraskuussa 2023 Kirkon mediasäätiö myönsi *Katso minuun...* -palkinnon ohjaaja **Petteri Saariolle** dokumenttielokuvasta *Revontulten räppäri*.¹⁷⁰ Palkintosumma on 1500 euroa.

Elokuva kertoo 18-vuotiaasta saamelaisesta **Mihkku Laitista**, joka haluaa rap-artistiksi.¹⁷¹ Hän tuntee saamelaisen kulttuurin perinteisiin liittyvät odotukset, mutta samaan aikaan niistä poikkeavat toiveet vievät elämää toiseen suuntaan. Dokumenttielokuva seuraa puolentoista vuoden ajan Mihkkun elämää, joka suuntautuu kohti muusikon uraa.¹⁷² Kansainvälisen ensi-iltansa *Revontulten räppäri* sai katsausvuoden marraskuussa Chicagon elokuvafestivaaleilla.¹⁷³

Revontulten räppäri kuvastaa suomalainen elokuvan moniarvoistumista ja maamme vähemmistöjen esille tuomisen tärkeyttä. Palkintoperusteiden mukaan elokuva sitoo taitavasti yhteen kolme tarinaa. Elokuva seuraa läheltä päähenkilön, nuoren miehen pohdintaa elämänvalinnoistaan ja omasta identiteetistään, minkä lisäksi se käsittelee päähenkilönsä kuvaamana saamelaisten kulttuuria ja yhteiskunnallista asemaa. Teemojen kautta korostuu luonnon merkitys saamelaisten elämässä ja tarve elää sovussa sen kanssa. Elokuva herättää katsojassa pohdintaa elämänarvoista sekä yleismaailmallisen kysymyksen ympäristön tilasta ja ilmastonmuutoksesta.

¹⁷⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/uskonto/kirkon-mediasaation-katso-minuun-e2-80-a6-palkinto-ohjaaja-petteri-saariolle.html>, 18.11.2023

¹⁷¹ <https://rapandreindeer.com/>

¹⁷² <https://areena.yle.fi/1-50889482>

¹⁷³ <https://www.chicagofilmfestival.com/>

Vastuullisen retkeilyn satukirja saameksi

Kirjailija **Ninka Reittun** kirjoittama ja kuvittama vastuulliseen retkeilyyn innostava lastenkirja *Myrsky ja Saana metsässä – Retkietiketti-satuja* ilmestyi katsausvuonna. Reitun kirja kuljettaa lukijan luonnon helmaan Myrskyn, Saanan, Koira Koikkalaisen ja Onni-vaarin seurassa. *Myrsky ja Saana metsässä* on suunnattu 3–6-vuotiaille retkeilijänaluille. Sadut innostavat lapsia liikkumaan luonnossa ja opettavat samalla, miten metsässä liikutaan luontoa ja toisia retkeilijöitä kunnioittaen.

Kirjan saamenkielisten käännösten julkistamistilaisuus pidettiin lokakuun alussa.^{174,175} Samassa yhteydessä Saamelaismuseo ja Ylä-Lapin luontokeskus Siidassa avattiin kirjaan liittyvä taidenäyttely. Näyttelyssä oli esillä myös vastuullisesta retkeilystä kertova *Retkietiketti*-julistesarja, jossa on saamenkieliset tekstit.

Saamenkielisistä kirjoista on otettu 1000 kappaleen painokset, ja Siida jakaa teoksia päiväkotien, koulujen ja kirjastojen käyttöön. Kirjat ovat vapaasti luettavissa Metsähallituksen Luontoon.fi-sivustolla. Satukirja ilmestyi syksyllä 2023 myös englanniksi.

¹⁷⁴ <https://www.metsa.fi/tiedotteet/ninka-reitun-vastuullisen-retkeilyn-satukirja-ilmestyy-saameksi-ja-kirjan-kuvitusnayttely-avautuu-siidassa/>, 2.10.2023

¹⁷⁵ <https://siida.fi/author/kirsi-ukkonenmetsa-fi/>, 2.10.2023

Saamenkielisiä kauneimpia joululauluja lauletaan isoissa kaupungeissa

Kauneimmat joululaulut soivat yhteislaulutilaisuuksissa myös kaikilla kolmella saamen kielellä.¹⁷⁶ Katsausvuonna saamenkielisiä kauneimpia joululauluja lauletaan saamelaisten kotiseutualueen lisäksi myös etelämpänä. Saamenkielinen Kauneimmat joululaulut - tapahtuma järjestettiin seuraavissa kaupungeissa: Helsinki, Oulu, Rovaniemi, Tampere ja Turku.

Kauneimpien joululaulujen 50-vuotisjuhluvuotta vietettiin vuonna 2022. Sen kunniaksi Suomen lähetysseura julkaisi Kauneimmat joululaulut myös koltansaameksi, inarinsaameksi ja pohjoissaameksi. Saamenkielisessä *Kauneimmat joululaulut* -vihossa on mukana myös saamelaisin voimin sanoitettu ja sävelletty joululaulu. *Čuovgga urbi* - laulun on säveltänyt **Anna Näkkäljärvi-Länsman** ja sanat kirjoittanut **Inger-Mari Aikio**.

¹⁷⁶ <https://www.epressi.com/tiedotteet/uskonto/saamenkielisia-kauneimpia-joululauluja-lauletaan-helsingissa-oulussa-turussa-tampereella-ja-rovaniemella.html>, 31.10.2023

Viittomakielet

Viittomakielen tutkimus ja koulutus Jyväskylän yliopistossa täytti 30 vuotta

Viittomakielen tutkimusta ja koulutusta on järjestetty 30 vuotta Jyväskylän yliopistossa.^{177,178} Oppiaineeseen perustettiin 10 vuotta sitten Viittomakielen keskus, joka on viittomakielen tutkimuksen ja koulutuksen keskuspaikka Suomessa. Toimintavuosien aikana Jyväskylän yliopistoon on muodostunut viittomakielinen akateeminen opiskelija- ja tutkijayhteisö, joka on ainoa laatuaan Suomessa.

Viittomakielen keskuksen tutkimuksen keskeiset painoalat ovat kielen perustutkimus, kaksi- ja monikielisyyteen sekä kielen oppimiseen ja omaksumiseen liittyvä tutkimus. Keskukselle on annettu opetusministeriön myöntämä valtakunnallinen erityistehtävä, jonka mukaan se toteuttaa, kehittää ja koordinoi viittomakielen tutkimusta ja koulutusta alan muiden toimijoiden kanssa koko maassa.

¹⁷⁷ <https://www.jyu.fi/fi/hytk/kivi/viittomakielen-keskus>

¹⁷⁸ <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70057888/30-vuotta-viittomakielen-tutkimusta-ja-koulutusta-jyvaskylassa-ala-esittaytyy-avoimessa-seminaarissa-23112023?lang=fi>, 16.11.2023

Hätäilmoitus viittomakielellä -kokeilu päättyi vuoden lopussa

Vuoden 2023 lopussa päättyi Kelan ja Häätäkeskuslaitoksen kaksivuotinen kokeilu hätäilmoituksen tekemisestä suomalaisella viittomakielellä.¹⁷⁹ Kokeilussa käytettiin 112 Suomi -sovellusta. Hätätilanteessa viittomakielinen henkilö otti ensin kuvayhteyden sovelluksen avulla Kelan tulkkauspalvelukeskukseen, minkä jälkeen keskuksen tulkki soitti hätäkeskukseen normaalin puhelun ja toimi tulkkina soittajan ja hätäkeskuksen välillä.

Kokeilussa havaittiin, että viittomakielinen tulkkaus toimi suurin piirtein samalla tavalla kuin vieraskielisten hätäpuhelujen tulkkaus. Tulkin käyttö viivästytti jonkin verran hätäpuhelun käsittelyä, mutta muuten yhteydenotto rinnastui tavalliseen puheluun. Tulkkauspalvelukeskukseen tuli kokeilun aikana vuosittain 600–700 yhteydenottoa, joista 10–20 yhdistettiin hätäkeskukseen.

Vuonna 2025 Häätäkeskuslaitos ottaa käyttöönsä uuden yhteydenottotavan, reaaliaikaisen tekstinsyötön (RTT). Tällä hetkellä käytössä on palvelu, jossa ihmiset voivat tehdä hätäilmoituksen tekstiviestillä. Se vaatii rekisteröitymisen palveluun. Reaaliaikaista tekstinsyöttöä sitä vastoin voi käyttää soittamalla hätänumeroon tai käyttämällä 112 Suomi -sovellusta.

¹⁷⁹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/hatailmoitus-viittomakielella-kokeilu-paattyy-vuoden-2023-lopussa-forsoket-med-nodanmalan-pa-teckensprak-avslutas-vid-utgangen-av-2023-the-pilot-project-for-emergency-calls-in-finnish-sign-language-will-end-at-the-end-of-2023.html> , 7.12.2023

Kela kokeili kirjoitustulkkausta etäpalveluna

Kela aloitti katsausvuoden marraskuussa puolivuotisen kokeilun, jossa sen Vammaisten tulkkaukspalvelukeskus tarjosi lyhytkestoista etätulkkausta kirjoitustulkkauksena.^{180,181} Kokeilun tarkoituksena oli selvittää, miten kirjoitustulkkaukset soveltuvat käytettäväksi etäpalveluna.

Kirjoitustulkkauksena voi hoitaa arkeen liittyviä asioita. Asiakas voi esimerkiksi tilata palvelusta tulkin, soittaa tulkin kanssa Kelan asiakaspalveluun tai hoitaa opiskelutulkkaukseen liittyviä asioita. Etäpalvelua voi käyttää myös lyhyisiin etätulkkauksiin ilman ajanvarausta. Tulkkaukset voi tarvita esimerkiksi lääkäriajan varaamiseen, yhteydenottoon päiväkotiin tai kouluun taikka yksinkertaisen pankkiasian hoitamiseen. Etäkirjoitustulkkauksen toiminta-ajatus on sama kuin viittomakielisessä etäpalvelussa, mutta suomalaisen viittomakielen lisäksi palvelua tarjotaan nyt myös kirjoitustulkkauksena, pääasiallisesti suomen kielellä.

Etäkirjoitustulkkauksen kokeilu pohjautuu tekstipuhelinpalvelun tulevaisuutta käsitelleen työryhmän ehdotuksiin.¹⁸² Työryhmän tuli selvittää, miten nykyisen tekstipuhelinpalvelun käyttö voidaan korvata tarkoituksenmukaisella tavalla. Kelan etäkirjoitustulkkauksen pilotti oli yksi työryhmän ehdotuksista.

Työryhmä ehdotti lisäksi, että tekstipuhelinpalvelun rahoitus turvataan siirtymäajaksi vuosille 2024–2025. Tänä aikana selvitetään kaikille palvelun käyttäjille toimiva ratkaisu yhteydenpitoon ja asiointiin sekä lisäksi viestitään palvelun päättymisestä. Siirtymäaikana tarjotaan palveluohjausta ja tukea digitaalisten laitteiden ja sovellusten käyttöön. Tekstipuhelinpalvelu korvautuu yksilön tarpeiden mukaan joko yleisillä viestintäpalveluilla- ja laitteilla tai erityispalveluiden avulla.

¹⁸⁰ <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/kela-kokeilee-kirjoitustulkkausta-vammaisten-tulkkaukspalvelukeskuksen-etapalvelussa-fpa-testar-skrivtolkning-i-distansservicen-vid-centret-for-tolktjanst-for-personer-med-funktionsnedsattning.html>, 31.10.2023

¹⁸¹ <https://www.kela.fi/vammaisten-tulkkaukspalvelu-etatulkkaus>

¹⁸² Tekstipuhelinpalvelun tulevaisuus -työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:30 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8656-5>

Kela aloitti vammaisten tulkkauspalvelun hankinnan suunnittelun

Kela aloitti vammaisten tulkkauspalvelun seuraavan hankintakauden suunnittelun.¹⁸³ Hankintaa suunniteltiin yhteistyössä sidosryhmien ja asiakkaiden kanssa. Tavoitteena oli lisätä etätulkkausta, sujuvoittaa työelämän tulkkausta ja parantaa tulkkilistan toimivuutta. Asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia omaan palveluunsa on pyritty parantamaan. Lisäksi halutaan varmistaa, että asiakas saa tilaukseensa sopivan tulkin mahdollisimman sujuvasti.

Tulkkauspalvelun asiakkaille lähetettiin loppuvuodesta kysely, josta saatuja vastauksia käytetään hankinnan suunnittelussa ja palvelun kehittämisessä. Asiakaskysely lähetettiin sähköpostitse asiakkaille, jotka ovat tilanneet tulkkausta vuosina 2022–2023. Vastaava kysely toteutettiin edellisen kerran vuonna 2019.

¹⁸³ <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/kela-aloittaa-vammaisten-tulkkauspalvelun-hankinnan-suunnittelun-fpa-borjar-planera-upphandlingen-av-tolktjanster-for-personer-med-funktionsnedsattning.html>, 10.10.2023

Viittomakielinen etäpalveluohjaus

Aspa-säätiö tarjoaa vuokra-asuntoja ja asumisen palveluita henkilöille, jotka tarvitsevat tukea arjessaan.¹⁸⁴ Säätiö omistaa yli 1200 asuntoa useilla paikkakunnilla. Katsausvuonna säätiön tytäryhtiö Aspa Palvelut Oy toi julkisuuteen viittomakielisen palveluohjauksen, joka toteutetaan etäyhteytenä.¹⁸⁵ Kuurot ja huonokuuloiset asiakkaat voivat saada henkilökohtaista viittomakielistä tukea, ohjausta ja neuvontaa arjen asioissa. Palvelun tavoitteena on vahvistaa asiakkaiden yksilöllisiä elämisen perustaitoja ja itsenäistä elämää. Palveluohjaajana toimii viittomakielentaitoinen sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö.

Etäyhteyden avulla toteutettava ohjaus täydentää viittomakielisten palveluja. Viittomakieliset asumista ja elämänhallintaa tukevat palvelut ovat helpommin saavutettavissa suurimmissa kaupungeissa, mutta pienillä paikkakunnilla tällaisia palveluita ei ole tarjolla. Etäyhteyksien avulla asumispalvelun ammattilaiset voivat tukea viittomakielisiä asukkaita heidän omalla äidinkielellään koko Suomessa. Aspan työntekijät ja asiakkaat ovat kehittäneet palvelua yhdessä.

¹⁸⁴ <https://www.aspa.fi/>

¹⁸⁵ <https://www.epressi.com/tiedotteet/terveys/aspa-palvelut-oy-tuo-markkinoille-viittomakielisen-etapalveluohjauksen.html>, 5.12.2023

Demokratiatunnustus Kuopion kaupungille saavutettavuuden edistämisestä

Valtiovarainministeriön koordinoiman Avoin hallinto -hankkeen *Demokratiatunnustus* myönnetään demokratiaa ja hallinnon avoimuutta edistäneille julkisen hallinnon toimijoille tai organisaatioille. Katsausvuonna sen sai Kuopion kaupunki kielellisen saavutettavuuden edistämisestä.^{186, 187}

Palkintoperusteiden mukaan Kuopion kaupunki on parantanut esimerkillisesti kielellistä saavutettavuutta. Se on alkanut tulkata kaupunginvaltuuston ja hyvinvointialueiden valtuustojen kokoukset suomalaiselle viittomakielelle ensimmäisenä Suomessa. Lisäksi kaupunki on pyrkinyt varmistamaan, että kaupunginjohtajan videotulkaukset ovat laajasti kaikkien saatavilla.

Kuopio haluaa olla strategiansa mukaisesti hyvän elämän pääkaupunki. Siihen kuuluu kaupunkilaisten kokemus yhdenvertaisesta osallisuudesta ja palvelujen saavutettavuuden parantaminen. Kuopio noudattaa voimassa olevaa saavutettavuusdirektiiviä ja viittomakielilakia laajasti ja monipuolisesti. Viittomakielisen tulkauksen lisäksi kaupunki lisää selkokielen käyttöä kaupungin viestinnässä. Viestinnän ja sähköisten palveluiden kognitiivista saavutettavuutta parannetaan.

Demokratiatunnustus jaettiin kuudetta kertaa. Palkinto jaetaan vuorovuosina oikeusministeriön *Demokratiapalkinnon* kanssa, joka myönnetään kansalaisyhteiskunnan toimijoille.

¹⁸⁶ <https://www.kuopio.fi/2023/11/01/kuopion-kaupungille-demokratiatunnustus/>, 1.11.2023

¹⁸⁷ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/lahden-skidialogit-ja-kuopion-kaupunki-palkittiin-demokratiatunnustuksella.html>, 1.11.2023

Viitottu yksinäisyys

Vanhustyön keskusliitto kartoitti viittomakielisten iäkkäiden ihmisten kokemaa yksinäisyyttä ja julkaisi siitä haastatteluihin perustuvan selvityksen *Viitottu yksinäisyys*.^{188, 189} Aiheen käsittely osoittautui kipeäksi. Monet haastateltavat eivät olleet keskustelleet aikaisemmin yksinäisyydestä, minkä tähden siitä oli vaikea saada otetta. Osa vastaajista etsi pitkään ilmauksia ja asioista kerrottiin myös kiertoteitse. Elämäkokemukset ja koulutustausta vaikuttivat siihen, miten haastateltava pystyi kuvailemaan yksinäisyyden kokemuksia. Haastatteluissa tuli esille iäkkäiden suuri tarve saada puhua yksinäisyydestä.

Ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden kokemus voi syntyä monella tavalla. Kaikki haastateltavat olivat syntyneet kuuleviin perheisiin, jolloin viittomakieliset kokemuksia rajoittuivat pääasiassa kuurojen kouluun ja erilaisiin viittomakielisiin yhteyksiin, kuten kuurojen yhdistyksiin, kerhoihin ja tapahtumiin. Jos vastaaja oli jostain syystä joutunut jäämään syrjään viittomakielisestä yhteisöstään, se heikensi yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunnetta. Vastaajat toivat esille paikallisten viittomakielisten kokoontumispaikkojen tärkeyden.

Vastaajat toivoivat enemmän vapaamuotoisia viittomakielisiä tapaamisia, niin että syntyisi spontaaneja merkityksellisiä kontakteja ja vuorovaikutusta. Uudet yhteydenpitovälineet tulisi saada luontevaksi osaksi iäkkäiden viittomakielisten arkea. Selvittelyä vaatii, minkälaiset teknologiset ratkaisut soveltuvat viittomakielisille iäkkäille ja minkälaista viittomakielistä digitukea on tarpeen järjestää. Viittomakieliset tulee ottaa mukaan kehitystyöhön.

¹⁸⁸ Kursi M. – Jansson A. – Ylimaa T. 2023. *Viitottu yksinäisyys – Harvoin pääsee juttelemaan viittoen*. Vanhustyön keskusliitto <https://vtkl.fi/wp-content/uploads/2023/12/VTKL-Viitottu-yksinaisyys-raportti-2023.pdf>

¹⁸⁹ <https://journal.fi/gerontologia/article/view/116652/71279>

Romanikieli

Romanikielen opetus Euroopassa

Kimmo Granqvist tarkasteli romanikielen opetusta Euroopassa katsausvuonna julkaistussa artikkelissa.¹⁹⁰ Romanikielen asema perusopetuksessa vaihtelee eri Euroopan maissa. Romanikieltä opetetaan tyypillisesti vieraana kielenä, eikä se ole koulun opetuskieli.

Suomessa romanikieli ja kirjallisuus on yksi äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimäärästä, ja romanikieltä voi opiskella myös perusopetusta täydentävänä oman äidinkielen opetuksena. Romanikielen ja kirjallisuuden opetusta tarjotaan nykyisin noin kymmenessä maamme hieman yli kahdesta tuhannesta peruskoulusta. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) vuonna 2016 julkaiseman selvityksen mukaan romanioppilaiden keskimääräinen romanikielen osaaminen jäi välttäväksi tai heikoksi.

Ruotsissa romanikieltä opetetaan jokudessa peruskoulussa, ja maa on panostanut 2000-luvulla voimakkaasti opettajien ja kouluavustajien koulutukseen. Itävallan Burgenlandin alueella romanikieltä on opetettu vuodesta 1997 vapaaehtoisena aineena kouluajan ulkopuolella.

Entisissä Itä-Euroopan sosialistimaissa politiikka tähtäsi romanien sulauttamiseen yhteiskuntaan, eikä niissä ole opetettu romanikieltä tai tuettu romanikulttuuria. Romanikielen kouluopetus on yhä vähäistä näissä maissa, vaikka niiden romaniyhteisöt ovat monesti suuria. Slovakiassa on arviolta jopa puoli miljoonaa romanian, mutta romanikieltä opetetaan vain muutamissa kansalaisjärjestöjen perustamissa yksityiskouluissa. Unkarissa romanikielen ja beašin (romanian kielen murre) opetus käynnistyi 1990-luvulla 12 peruskoulussa. Serbiassa romanikieltä opetettiin vuonna 2020 yhteensä 72 peruskoulussa, mutta muiden entisen Jugoslavian maiden peruskouluissa romanikieltä opetetaan harvakseltaan. Syiksi romanikielen opetuksen niukkuuteen on mainittu

¹⁹⁰ Granqvist, K. (2023). Romanikielen opetus Euroopassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(7). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-jouluku-2023/romanikielen-opetus-euroopassa>

romanivanhempien kiinnostuksen vähyys kieltä kohtaan ja toisaalta opettajien puute. Montenegrossa romanikielen opetuksen järjestäminen on kansalaisjärjestöjen aktiivisuuden varassa ja Bosnia-Hertsegovinassa romanikielen opetusta ei ole lainkaan. Bulgariassa osittain samat syyt kuin entisen Jugoslavian maissa ovat vaikuttaneet myös romanikielen opetuksen romahtamiseen 2000-luvulle tultaessa, vaikka opetus oli käynnistynyt hyvin 1990-luvun alussa. Romanikieli lakkasi olemasta oppiaineena tärkeä yhteiskunnan muutoksen ja uusliberalismin myötä, ja sillä onkin ollut 2000-luvulla enää muutamia kokopäiväisiä opettajia.

Romania poikkeus

Romania on poikkeus. Maassa on Euroopan suurin romaniväestö (1 850 000 miljoonaa romanian, yli kahdeksan prosenttia Romanian väestöstä). Koulutusjärjestelmällä on pitkät perinteet, jotka tukevat vähemmistöjen oikeutta opiskella omaa kieltään ja historiaansa. Nykyään Romanian koulutusjärjestelmä mahdollistaa romanikielen sekä oppiaineena että koko opetuksen kielenä esikoulusta aina ylioppilastutkintoon ja yliopistoon saakka. Romaniassa on tuotettu runsaasti romanikielen oppimateriaaleja ja sanakirjoja, jotka ovat jatkuvassa käytössä. Oppikirjoja on laadittu romanien historiasta, kansanperinteestä, kirjallisuudesta ja jopa matematiikasta. Euroopan neuvoston maaraportin mukaan (2023) romanikieltä oppiaineena opetettiin Romaniassa peruskouluasteella kuitenkin vain 20 000 oppilaille (vuonna 2017 oppilaita raportoitiin 32 158). Kokonaan romanikielistä opetusta sai vain 800 oppilasta. Romanikielen opettajia on 300.

Selvityksen mukaan romanilapset tahtovat oppia omaa kieltään

Katsausvuoden helmikuussa julkaistiin selvitys romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta.¹⁹¹ Sen toteutti lapsiasiavaltuutetun toimisto osana kansallista lapsistrategiaa. Romaniyhteisö osallistui selvityksen valmisteluun.

Selvityksen toteutustapa poikkesi tavanomaisesta siinä, että aihetta lähestyttiin romaninuorten kertomana. Tutkimukseen osallistui 11–17-vuotiaita itsensä romaniksi kokevia lapsia eri puolilta Suomea. Aineisto kerättiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa toteutettiin teemahaastattelu, johon osallistui 18 nuorta. Toisen vaiheen muodosti sähköinen kysely, joka laadittiin haastatteluista esiin nousseiden näkökulmien pohjalta.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös nuorten halukkuutta oppia romanikieltä (Kysymys: *Haluaisitko oppia/oppia lisää romanikieltä?*; Vastausvaihtoehdot: Kotona perhepiirissä ~ Vapaa-ajalla romanikielen kerhossa ~ Koulussa yhtenä oppiaineena ~ Muualla (missä?) ~ En ollenkaan). Kysely osoitti, että melkein kaikki vastaajat (92 %) ilmoittivat haluavansa oppia romanikieltä tai oppia sitä lisää. Sen tulisi tapahtua mieluiten kotona perhepiirissä (56 %), koulussa oppiaineena (36 %) tai vapaa-ajalla romanikielen kerhossa (31 %). Noin kolmannes vastaajista halusi käyttää romanikieltä useammassa näistä tilanteista.

Selvityksen tekijät päättelivät lukujen perusteella, että nuoret arvostavat omaa kulttuuriaan ja kieltään. Keskeisenä asiana nousi esille lasten ylpeys omasta taustastaan ja romanikulttuurista. Tähän teemaan esitettiin kaksi toimenpide-ehdotusta:

- Lisätään tietoa romaneista ja romanikulttuurista kouluissa ja eri tiedotuskanavissa.
- Lisätään mahdollisuuksia oppia romanikieltä koulussa oppiaineena sekä vapaa-ajalla kerhotoimintana, lastenohjelmina, kirjoina ja kerrottuina tarinoina.

¹⁹¹ Weckström, E. – Kekkonen, K. – Kekkonen, O. 2023. *”Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon” – Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen.* Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:3 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-401-5>

Selvityksen tulokset tarjoavat varsin myönteisen kuvan romanilasten elämästä Suomessa, jos kohta tulosten tulkintaan liittyy kosolti virhemahdollisuuksia. Verkkokysely tietojenkeruutapana voi rajoittaa vastaajajoukkoa, vääristää tulkintoja sekä aiheuttaa tilastoharhaa ja kuvata ryhmän liian yhtenäisenä. Selvityksessä tuotiin esille se, että romanilapsia syrjitään ja heihin kohdistuu rasismia. Sama tulos on saatu myös monissa muissa tutkimuksissa, mistä voi päätellä, että romanien epätasa-arvoinen kohtelu on edelleen suuri ongelma yhteiskunnassamme.

Suomen romanipoliittinen ohjelma 2023–2030

Järjestyksessään kolmas Suomen romanipoliittinen ohjelma julkaistiin helmikuussa 2023.¹⁹² Ohjelmat perustuvat Euroopan unionin strategiseen puiteohjelmaan romanien yhdenvertaisuudesta, osallisuudesta ja osallistumisesta. Suomi on unionin jäsenmaana sitoutunut puiteohjelman tavoitteisiin ja pyrkii edistämään romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta eri elämänalueilla. Kolmannen ohjelman tavoitteita ovat yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen lisääminen sekä syrjinnän ja romanivastaisuuteen poistaminen. Huomiota kiinnitetään erityisesti koulutukseen, työllisyyteen, asumiseen ja terveyteen.

Ohjelmatekstissä todetaan, että romanikieli on uhanlainen ja kieltä tulee elvyttää pikaisesti. Kielen yhteiskunnallinen asema kaipaa kohennusta. Tekstissä viitataan myös siihen, että Euroopan neuvoston ministerikomitea suositteli jo maaliskuussa 2012, että Suomessa koulutettaisiin lisää romanikielen opettajia, laajennettaisiin romanikielen oppimateriaalin tuotantoa ja lisättäisiin romanikielen opetustarjontaa.

Ohjelma sisältää toimenpiteitä, joilla vahvistetaan romanien sosiaalisia, kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Ohjelmatekstin 12. luku käsittelee romanikielen, -kulttuurin ja -taiteen tukemista. Esille nostetaan lapsiasiavaltuutetun toimiston selvitys (ks. luku ”Selvitys – romanilapset tahtovat oppia kieltään”) ja valtioneuvoston kulttuuriperintöstrategia.¹⁹³ Näihin teemoihin liittyvänä esitetään kaksi laajaa toimenpide-ehdotusta. Ensinnäkin romanikulttuurin edistämiseksi esitetään perustettavaksi romanikulttuurikeskus. Toisen ehdotuksen mukaan laadittaisiin kansallinen romanitaiteen ja -kulttuurin edistämisohjelma, joka kytketään kulttuuriperintöstrategiaan ja sen toimenpideohjelmaan.

Kieleen liittyvinä toimina korostetaan valtioneuvoston kielipoliittisen ohjelman toteuttamisen merkitystä.¹⁹⁴ Opetushallituksessa valmisteltu Romanikielen elvytysohjelma julkaistiin

¹⁹² Stenroos, M. 2023. *Suomen Romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2023–2030*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2023:3 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5656-8>

¹⁹³ Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030. Valtioneuvoston julkaisu 2023:7 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-895-6>

¹⁹⁴ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 8 https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf

vuonna 2022.¹⁹⁵ Nyt julkaistuun Romanipoliittiseen ohjelmaan on sisällytetty romanikielen elvytysohjelmasta useita toimenpiteitä, joiden avulla romanikielen opetusta ja käyttöä on tarkoitus laajentaa tulevina vuosina:

Selkiytetään romanikielen opiskelijoiden opintopolkua romanikielen kelpoiseksi opettajaksi Helsingin yliopistossa (romanikieli ja -kulttuuri). Edistetään myös erityisesti digi- ja etäpedagogiikan opintoja tutkintoonsa sisällyttävien romanikielen opiskelijoiden määrää. Rakennetaan pilottina mahdollisuus romanikielen sisällyttämiseksi sosionomin tutkintoon (20 op) Diakonia-ammattikorkeakoulussa ja kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkintoon (20 osp) STEP-koulutuksessa. Toimenpiteellä halutaan varmistaa romanikielen opettajien ja ohjaajien määrä.

Toteutetaan erillisrahoituksella valtakunnallinen romanikielen etäopetuksen pilottihanke. Varmistetaan, että kunnat voivat hakea valtionavustusta perusopetusta ja lukiokoulutusta täydentävän romanikielen opetuksen järjestämiseen. Tiedotetaan romanihuoltajia romanikielen opintojen mahdollisuudesta.

Suunnitellaan ja toteutetaan erillisrahoituksella romanikielen oppimateriaalikokonaisuus varhaiskasvatuksesta aikuisopintoihin. Kokonaisuus sisältää muun muassa oppikirjoja, digitaalista aineistoa, pelejä ja videoita sekä opettajan tukiaineiston äänitteineen ja käytännön toteutusvinkkeineen.

Lisätään romanikielen ja -kulttuurin näkyvyyttä mediassa kielen elvyttämisen tärkeimmälle kohderyhmälle eli lapsille. YLE jälkiäänittää sarjan lastenohjelmia romanikielelle. Selvitetään mahdollisuudet tuottaa romanikielisiä keskustelu- ja perheohjelmia myös yksityiselle tv-kanavalle.

Hyödynnetään sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet romanikielen monipuoliseen käyttämiseen. Toteutetaan romanikielinen keskustelupalsta sosiaalisessa mediassa. Toimitetaan lapsille ja nuorille suunnattuja romanikielisiä videoita ja muuta aineistoa romaniperheiden käyttöön.

¹⁹⁵ Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2022, s. 85–86: https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/11372/Kielipolitiikan_vuosi_2022.pdf